

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2019/2020

Alžběta Drvotová

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

Katedra speciální pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pěstounská péče – příčiny a důsledky neúspěšné praxe

Foster parenting- causes and consequences of unsuccessful foster parenting

Alžběta Drvotová

Vedoucí práce: PhDr. Zbyněk Němec, Ph.D.

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: B SPPG

2019/2020

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Pěstounská péče – příčiny a důsledky neúspěšné praxe vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Místo a datum odevzdání práce

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce PhDr. Zbyňku Němcovi, Ph.D. za jeho cenné rady, připomínky a povzbudivá slova. Dále bych chtěla poděkovat Bc. Martině Loutné za poskytnutí důležitých kontaktů a doprovázení v mé praktické části. V neposlední řadě děkuji všem dotazovaným za jejich ochotu a nadšené sdílení jejich vlastních zkušeností.

ANOTACE

Bakalářská práce s názvem „Pěstounská péče – příčiny a důsledky neúspěšné praxe“ se zabývá hledáním příčin neúspěchu a přerušáním pěstounské péče a následnými dopady na dítě.

Teoretická část pojednává o významu rodiny, různých typech náhradní rodinné péče, historii náhradní rodinné péče a způsobu získání pozice pěstouna. Dále o finančních odměnách pro pěstouny a rozdělení ústavní výchovy.

Cílem mé práce je zjištění příčin a důsledků neúspěšné pěstounské péče. Jakým způsobem jsou ovlivněny děti, které se ocitnou v situaci, kdy je jejich pěstounská rodina odmítne. Byla zvolena metoda strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami.

KLÍČOVÁ SLOVA

Pěstounská péče, neúspěšná pěstounská péče, příčiny, dopady na dítě, doprovázející organizace

ANNOTATION

Bachelor thesis titled „Foster parenting- causes and consequences of unsuccessful foster parenting“ deals with looking for causes and interruptions of foster care and their impact on child.

The theoretical part deals with importance of family, different types of foster care, history of foster care and the way of acquiring a title foster-parent. Further the bachelor thesis focuses on financial rewards for foster-parents and dividing institutional care.

Purpose of my practical part is discovering causes and consequences of unsuccessful foster parenting. The way children are affected when their foster family disowns them. In terms of methodology interviews with open questions are used.

KEYWORDS

Foster care, unsuccessful foster care, causes, consequences on child, accompanying organizations

Obsah

Úvod	8
I. Teoretická část.....	10
1. Rodina a její význam	10
2. Náhradní rodinná péče.....	11
2.1. Svěření dítěte do péče jiné osoby	11
2.2. Pěstounská péče	11
2.3. Pěstounská péče na přechodnou dobu	12
2.4. Adopce (osvojení).....	13
2.5. Poručenství s osobní péčí.....	14
3. Pěstounská péče.....	15
3.1. Historie pěstounské péče	15
3.2. Získání pozice pěstouna.....	17
3.3. Děti z minorit v pěstounské péči.....	19
3.4. Dítě se zdravotním znevýhodněním v pěstounské péči	21
3.5. Dospívající v pěstounské péči.....	21
3.6. Pěstounská péče osob s odlišnou sexuální orientací.....	22
3.7. Finanční odměny pro pěstouny.....	23
4. Ústavní výchova	26
4.1. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	26
4.2. Diagnostický ústav.....	27
4.3. Dětský domov	28
4.4. Dětský domov se školou	29
4.5. Výchovný ústav	29
4.6. Hostitelská péče	30

II. Praktická část.....	32
5. Metodologie výzkumného šetření a popis výzkumného vzorku	32
5.1. Dobrá rodina	33
5.2. Dětský domov Charlotty Masarykové	33
5.3. Středisko Rosa	33
5.4. Lumos	33
5.5. Šafrán dětem	34
5.6. Rozum a cit	34
6. Poznatky z výzkumného šetření	35
6.1. Zkušenosti s neúspěšnou pěstounskou péčí	35
6.2. Důvody neúspěchu pěstounské péče.....	37
6.3. Charakteristika rodičů a dětí	40
6.4. Důsledky	41
6.5. Preventivní opatření a doporučení	42
7. Shrnutí výsledků a diskuze	45
8. Doporučení pro praxi	48
Závěr	50
Seznam použitých informačních zdrojů	52
Příloha č.1	55
Příloha č.2	56

Úvod

Každé dítě si zaslouží žít šťastný a spokojený život v rodině. Pokud biologická rodina selhává, je důležité rodinu podporovat a pomoci jí situaci vyřešit. Bohužel ne vždy se taková práce zadaří. Dítě se také může dostat do krizové situace náhle, po ztrátě rodičů či jiných příbuzných, u kterých vyrůstá. Povinností sociálních služeb je poté zajištění správného prostředí pro dětský vývoj a jeho další život. Je mnoho možností, kam dítě v takové situaci zařadit. Pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče, která je pro dítě mnohem přijatelnější a vhodnější než ústavní péče. Měla by být pro dítě vhodnou náhradou, která mu pomůže vyléčit všechny rány, které si s sebou nese. Náhradní rodinná péče nabízí individuální přístup k dítěti, zajišťuje lepší emocionální zázemí a také se mu snaží dát pocit, že někam patří. Náhradní rodina mu dává lásku a přijetí jeho samotného i přes to, že biologicky nejsou spřízněni. Oproti tomu v ústavní péči, kde je několik vychovatelek na mnoho dětí, nemohou být naplněny všechny individuální a emocionální potřeby dítěte. I přes všechny snahy personálu v ústavní péči se nemůže náhradní rodinné péči v tomto ohledu vyrovnat.

Získání dítěte do pěstounské péče je náročný proces, ve kterém je důležité budoucí pěstouny připravit důkladně na péči a výchovu dítěte. Díky doprovázejícím organizacím je proces snazší a budoucí náhradní rodiče mají zajištěnou zcela komplexní službu, která je vede až k získání dítěte do péče. Tato služba byla zřízena proto, aby pěstounské rodiny byly lépe připraveny, měly větší podporu při celém procesu a nedocházelo k přerušování pěstounské péče. K přerušování docházelo většinou tehdy, když rodiče měli například odlišnou představu či nebyli pro dítě vhodně zvoleni. Každý člověk má své přednosti a slabiny, ke kterým je při výběru a párování s dětmi nutno přihlížet. Jako je každý člověk individualitou, tak každé dítě je jiné a něco jiného prožilo. Proto jsou doprovázející organizace tak důležité, protože se snaží ke všem těmto okolnostem přihlídnout a spárovat rodiče s dětmi co nejvhodněji.

Bohužel se může stát, že i přes všechnu snahu rodiny i odborné pomoci, se vztah rodiče a dítěte nevyvine tak, jak by měl. Poté dochází k přerušování pěstounské péče. I přes zřízení doprovázejících organizací se tento fenomén objevuje. Z jakého důvodu se tato situace stává? Zvyšují se případy neúspěšné pěstounské péče či naopak? A jakým způsobem se dále pracuje s takovými rodinami a dětmi? Jak lze takové situaci zabránit? Pokud je

situace opravdu neúnosná a péče musí být přerušena, jak minimalizovat dopady na dítě? Proto je pro následující práci důležité zjistit příčiny a důsledky neúspěšné pěstounské péče.

Teoretická část práce se zabývá významem rodiny, různými typy náhradní rodinné péče, historií náhradní rodinné péče, jakým způsobem lze získat pozici pěstouna, finančními odměnami pro pěstouny a ústavní výchovou.

Cílem práce je zjištění příčin a důsledků neúspěšné pěstounské péče. Práce se zabývá důsledky zanechanými na dětech, které jejich pěstounská rodina odmítne.

Praktickou část práce tvoří strukturované rozhovory s otevřenými otázkami. Rozhovory proběhly s odborníky, kteří se setkávají s dětmi či rodinami, kde se pěstounská péče nevydařila. Dotazovaní byli vybíráni z různých institucí jako jsou doprovázející organizace, dětské domovy, organizace podporující rodiny, výchovné ústavy apod.

I. Teoretická část

1. Rodina a její význam

Pojem rodina může mít mnoho definic, můžeme se na ni podívat z hlediska sociálního, právního, ekonomického atd. Jako obecnou definici můžeme použít pro naše potřeby sociální pohled. Rodina je uskupení lidí krevně spřízněných, spojených ve svazek manželský, v registrovaném partnerství či jiném právním svazku, ale také spjatých adopcí (Petrusek, 1996). Společnost považuje zdravou rodinu za stabilizační prvek, na který se může jedinec patřící do rodiny za každých okolností spolehnout. Je to základní jednotka, tzv. „miniaturní model“, celé společnosti. Rodina je primární neformální sociální skupina, kde si děti osvojují první vzorce chování, učí se vzájemným vztahům, řešení konfliktů. Není zdaleka jedinou dítě formující institucí, ale je zdaleka nejdůležitější. Dospělí jedinci by měli svým potomkům zajistit ochranu, vzdělání a přípravu do budoucna. Pokud je rodina milující, vřelá, starající se a tvoří pro dítě útočiště před okolním světem za každých okolností, tak z ní vyjde nová zdravě sebevědomá osoba, která může být pro společnost dalším přínosem. Profesor Matějček (1994) hovoří o tom, že v rodině se o dítě může, ale také nemusí, starat jedna nebo více osob, které mezi sebou mají zákonné svazky, ale i osoby, které je mezi sebou nemají.

V dnešní době je pojem rodina velmi diskutovaným tématem. Každý může mít jiný názor na to, jak by rodina měla vypadat. Zvyšující se snahy LGBT komunity uzákonit manželství i pro páry stejného pohlaví vyvolávají rozporuplné diskuze. Jsou zde zastánci „tradiční rodiny“, kde je muž, žena, dítě. Argumentují důvody, že dva muži, či dvě ženy nemohou vychovat zdravého jedince, který bude společnosti prospěšný stejným způsobem jako jedinec z „tradiční rodiny“. Profesor Matějček (1994, s.17) již v roce 1994 na základě psychologických výzkumů tvrdí: *„Vědomí vlastního já, vlastní osoby, svébytnosti se u dítěte dříve a pevněji vytváří tehdy, když tu není jenom jeden vztah, tj. já a ty, například jenom matka a dítě, ale když fungují vztahy nejméně tři, tj. já, ty a on či ona, tj. například matka-dítě-otec, či kdokoliv jiný další“*. Na základě této citace můžeme říci, že dítě bude lépe prospívat a bude spokojenější v rodině, kde jsou dva rodiče, nehledě na to, jestli vlastní, nevlastní, jiného či stejného pohlaví.

2. Náhradní rodinná péče

2.1. Svěření dítěte do péče jiné osoby

Svěření do péče jiné osoby je dáno podle zákona č. 89/2012 Sb. – občanského zákoníku. K této možnosti se přistupuje, pokud rodič či opatrovník není schopný se o dítě dále starat. Osoba, která takto dítě dostane do péče, se nazývá „pečující osoba“. Dítě se svěří do péče osobě známé či příbuzné, která má o výchovu dítěte zájem. Pečující osoba musí mít bydliště v ČR. Osoba je určena soudem. Soud také určí rodičům dítěte výši výživného, které budou pečující osobě dále platit, dále vymezí práva a povinnosti pro pečující osobu. Pečující osoba má právo po rodičích výživné vymáhat. Hospodaření s penězi se odráží od potřeb a zájmu dítěte. V tomto případě se nejedná o pěstounství a pečující osoba nedostává od státu žádné příspěvky. Samozřejmě může nastat situace, kdy rodičům nelze uložit vyživovací povinnost, poté se žádné výživné nevymáhá (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).

2.2. Pěstounská péče

Pěstounská péče je definována zákonem č. 89/2012 – občanský zákoník a zákona č.359/1999 – zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Je to forma náhradní péče, kdy pěstoun se stará o dítě a jeho výchovu. Na rozdíl od osvojení zde není vyživovací povinnost a dítě není právně volné. Pokud je potřeba vykonávat mimořádné záležitosti, např. vyřízení pasu či občanského průkazu, musí mít souhlas zákonného zástupce či soudu. Pěstounskou péči ustavuje soud a také pouze soud ji může zrušit, a to ve zcela závažných důvodech. Pokud požádá o zrušení pěstoun, pak ji soud zrušit musí.

Na rozdíl od osvojení je pěstounská péče pouze na určitou dobu, kdy zákonný zástupce není schopen se o dítě sám postarat. Doba se může individuálně lišit, některé děti mohou v pěstounské péči pobývat několik let, některé mohou v této péči zůstat až do dospělosti.

Pěstouni mají povinnost zajišťovat styk s biologickými rodiči dítěte či příbuznými, pokud si to sami vyžádají. Je zde také výjimka, a to v případě, že soud zakáže styk rodičů s dítětem. Pěstouny se mohou stát také příbuzní dítěte, ale na rozdíl od pečujících osob je zde příspěvek od státu. Příspěvek se nazývá „Dávky pěstounské péče“. Měl by zajistit

základní potřeby dítěte, ale také ocenit těžkou práci pěstounů (Středisko náhradní rodinné péče, online, cit. 2020-02-05)

2.3. Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu je formou náhradní rodinné péče. Volí se v případě, kdy se rodina o dítě z různých důvodů nemůže plnohodnotně postarat. Jak vyplývá z názvu, je to forma krátkodobá, pouze na určenou dobu. Měla by dítěti zajistit příjemnější strávení této doby u osoby s veškerou rodinnou péčí. Doba PPP (přechodné pěstounské péče) je maximálně rok. Soud situaci přezkoumává každé tři měsíce.

Pěstounská péče na přechodnou dobu se v naší legislativě objevila již v roce 2006, ale vzhledem nezakotvenosti finančních a sociálních zabezpečení nebyla hojně využívána. Velkým zlepšením byla novelizace zákona o sociálně právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb.), která vešla v platnost 1.1.2013. Od této chvíle se přechodná pěstounská péče začala šířit. *“Ke dni 31.12.2016 bylo evidováno 540 dětí v PPP”* (SOOD, 2017).

Jsou tři hlavní důvody, proč se PPP využívá. Prvním důvodem je péče o novorozence, které jejich rodiče nechtějí převzít do péče. Období mezi souhlasem, daným zákonným zástupcem, k osvojení nebo rozhodnutím soudu o zbavení zákonných zástupců rodičovské odpovědnosti. Druhým důvodem je poté zdravotní omezení rodiče či psychické nebo sociální problémy. Do této kategorie spadají matky např. s poporodními depresemi, závislé na drogách či bez domova.

Do třetí kategorie spadají již starší děti. Důvodem k využití PPP je dočasná neschopnost rodičů se o dítě postarat. V tomto případě se předpokládá, že se situace vyřeší a dítě se vrátí zpět ke svým rodičům (např. náhlá potřeba hospitalizace rodiče, samoživitele). PPP může takto nahrazovat širší rodinu, která by se za běžných podmínek o dítě postarala.

Pěstouni na přechodnou dobu jsou profesionálové, kteří dítěti zajišťují náhradní rodinné zázemí. Jsou vypláceni, i když momentálně u sebe žádné dítě nemají (odměna za pohotovost). Od běžných pěstounů se liší v tom, že v relativně krátkém období musí dítěti poskytnout nejen zázemí a podněcující rodinné prostředí, ale také se snaží dítěti pomoci vyrovnat s předchozími traumaty a připravuje dítě na další cestu zpět do rodiny, či do nadcházející náhradní péče. (Pazlarová,2016)

2.4. Adopce (osvojení)

Adopce je další formou náhradní rodinné péče. Vychází z nového občanského zákoníku, který vešel v účinnost 1.1.2014. (zákon č 89/2012 Sb.), a jeho novely platné od 1.12.2018. Na rozdíl od pěstounské péče biologičtí rodiče nemají na dítě žádný právní nárok, děti jsou právně volné. Po osvojení dítě získává příjmení svých osvojitelů, jsou zapsáni do rodného listu dítěte a stávají se jeho právoplatnými zákonnými zástupci. Vztahy mezi osvojitelem a osvojeným dítětem jsou jako v běžné rodině. Dítě je přijato za vlastní.

Osvojení může proběhnout se souhlasem rodičů, ale také bez něj. Pokud je dítěti 12 let a více, je zde požadován za plnohodnotný i jeho vlastní souhlas. U mladších dětí je souhlas udělen opatrovníkem dítěte, většinou sociálně právním orgánem ochrany dítěte. Soud rozhoduje, zda dítě bude osvojeno. Předtím než soud rozhodne o osvojení, dítě musí být v péči budoucího osvojitele minimálně šest měsíců. Výjimka nastává, pokud je nutný souhlas rodiče. Šest měsíců se tedy počítá až od uplynutí tří měsíců od udělení souhlasu rodiče (Středisko náhradní rodinné péče, online, cit. 2020-02-05).

Mezinárodní adopce

Mezinárodní adopce je osvojení dítěte z ciziny, ale také i do ciziny. Tato možnost se volí v případech, kdy nebyla nalezena vhodná rodina v rámci vlastní země. Osvojení mezinárodního charakteru je upraveno Úmluvou o ochranně dětí a spoluprací při mezinárodním osvojení (sdělení č.43/2000 Sb.m.s.). Úmluvu vytvořila a přijala Haagská konference. Jasně určuje povinnosti jednotlivých institucí, postupy k osvojení, biologickým rodičům dítěte úmluva zajišťuje anonymitu. Je dán důraz na to, aby z adopce nevyplývaly jakékoliv zisky. Dále nařizuje státům, které úmluvu přijaly, aby vytvořili jeden úřad, který bude mít celý proces na starosti. V ČR je tímto orgánem Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně (Matějček, ed., 2002)

Adopce dětí stejnopohlavními páry

Lidé žijící v registrovaném partnerství v ČR mohou požádat o adopci. Dítě si však může osvojit pouze jeden z páru. Snaha uzákonit pro homosexuální páry platné sňatky, a zároveň možnost společné adopce, se v posledních letech stupňuje, zatím ale bez očekávaných výsledků. Za snahou prosadit sňatky a stejná práva pro stejnopohlavní páry stojí například iniciativa Jsme fér (Jsme fér, online, cit. 2020-02-04).

2.5. Poručenství s osobní péčí

Poručenství s osobní péčí nastává v situaci, kdy rodič není schopný postarat se o své dítě. Může se jednat o zbavení či omezení rodičovské zodpovědnosti, úmrtí rodičů, či omezení svéprávnosti rodičů. Dítěti se přiděluje poručník, který je určený soudem. Poručník se od rodiče ve svých povinnostech v podstatě neliší, jediným rozdílem je, že poručník nemá vyživovací povinnost vůči dítěti. Poručník je pravidelně kontrolován soudem a jednou ročně podává zprávu o probíhajícím poručenství.

V případě, že se o dítě poručník osobně stará, má nárok na státní příspěvek srovnatelný s pěstounskou péčí. Rodina má také nárok na poskytování odborné pomoci. Pokud poručník chce učinit jakékoliv důležitější rozhodnutí ohledně dítěte, musí ho projednat se soudem.

3. Pěstounská péče

3.1. Historie pěstounské péče

Prisvojování a starání se o opuštěné děti je tendence, ke které lidé inklinují již od dávných dob. Díky ochrannému instinktu se tento fenomén netýkal pouze žen, ale také mužů. Na druhou stranu je v naší historii nepřehledné množství informací o odkládání dětí, či jejich usmrcování.

Co se týče zákona, který zajišťuje právní ochranu opuštěných či osiřelých dětí, první zmínky máme již ze starověkého Říma. V zákoně je zmíněno „Adoptio naturam imitatur“, což vyjadřuje vztah mezi osvojitelem a osvojencem jako téměř totožný se vztahem vlastní rodič a dítě. Římský zákon se stal předlohou pro většinu evropských zemí, které zákony přijaly o mnoho staletí později. Dle Vodáka (1967) můžeme rozdělit rozvoj humanizace v evropské kultuře na pět částí. První fáze se týká výše zmíněného starověkého Říma.

Druhá fáze se odvíjí od rozvoje křesťanství a jeho příspěvku do problematiky opuštěných dětí – středověk až 18. století. Křesťanští hodnostáři se snaží ve jméno Božím pomáhat všem osiřelým, opuštěným, zraněným či jinak znevýhodněným lidem. Zasazují se o vznik nalezinců, útulků a špitálů. Na druhou stranu se adopce týká pouze bohatých občanů s vyšším společenským statusem, kteří se snaží nahradit své zesnulé děti či si zajistit pokračovatele rodů. Nižší vrstvy se dětí ujímají méně a většinou z vlastních prospěchářských důvodů, kdy děti využívají na práci.

Osvícenství a následující období je považováno za fázi třetí. Starost o potřebné se stává státní potřebou. Vznikají nové nalezince, které jsou založeny vysoko postavenými osobnostmi, jako například Napoleonem či samotným císařem Josefem II. Díky vzniku USA a jejich ústavy se začíná hovořit o lidských právech či právní rovnosti. V Evropě se mění forma nalezinců, již neposkytují pouze útočiště pro děti bez domova, ale začíná se klást důraz na jejich vzdělávání. Období preromantismu a romantismu upřednostňuje více citlivosti a empatie. Je to doba románů zachycujících tendence k záchraně osiřelých a opuštěných dětí z nalezinců a nelítostného prostředí ulic. Podporující filozofií je nástup humanismu.

Čtvrtou fází je období první republiky. V evropských státech vznikají zákony upravující osvojování osiřelých dětí. Rozšiřují se vědy zabývající se dětmi jako např. pedagogika, psychologie, či pediatrie. Potřeby dítěte se začínají prodírat do popředí a stávají se i neoficiální státní povinností.

Poslední pátá fáze nastupuje po roce 1945, po konci 2. sv. války. Na jejím počátku se preferovala kolektivní výchova a rodinná výchova ustupovala do pozadí. Díky zákonu o rodině z roku 1963 společnost znovu upřednostňuje rodinu a formují se nové podoby pěstounské péče, adopce a dalších.

V dalších letech se zájem dítěte stále více upřednostňoval, vznikaly nové instituce náhradní péče, nové organizace podporující rodiny i děti samotné. Rozšiřovala se mezinárodní adopce a rostla potřeba mezinárodních úmluv a smluv, které jednoznačně určují správné postupy. Novým fenoménem je péče a pozornost věnovaná ženám vzdávajících se svých dětí.

V roce 1989 vzniká Úmluva o právech dítěte. Předkládá nám novodobé tendence z různých oborů jako vývojová psychologie, biologie chování, etologie, aj., které rozebírají nový pojem psychické deprivace dítěte. Od vzniku této úmluvy můžeme hovořit o fázi současné. (Matějček, 1999)

Situace v ČR po 1989

Po sametové revoluci v roce 1989 se pěstounská péče rozvíjela hlavně ve své dlouhodobé podobě. Hlavními legislativními prameny byly zákon o rodině č. 94/1963 a zákon o pěstounské péči č. 50/1973. V této době se pěstounská péče a adopce od sebe tolik nelišila. Pěstouni si brali děti do péče s vědomím, že budou součástí jejich rodiny, mohou si změnit příjmení na stejné jako pěstouni, a že jejich péče nebude ukončena dosaženou plnoletostí. Kontakt s původní rodinou se v podstatě neudržoval. Děti se záměrně umisťovaly do vzdálenějších míst od jejich prvotního bydliště.

Státní příspěvky byly spíše symbolické, jelikož stát nepovažoval pěstounství za povolání, ale spíše přirovnával pěstouny k matkám na mateřské dovolené. Pěstounky nechodily do práce, tudíž nepobíraly jinou finanční odměnu. V pozdějším věku byly pak díky tomuto nastavení znevýhodňovány, protože neměly dobré důchodové zabezpečení.

První velká novela zákona o rodině č. 94/1963 byla přijata až v roce 1998 (zákon č. 91/1998 Sb.). Novela obsahovala nově zakotvená pravidla. Jedno z hlavních bylo *Právo dítěte vyjadřovat se*, ke všemu, co se samotného dítěte týkalo. Zájem dítěte na prvním místě, dále přednost příbuznému dítěti, dítě může být svěřeno do společné péče manželů a snaha zajistit náhradní rodinnou péči před ústavní péčí (Pazlarová, 2016, s.14)

Za zmínku stojí dvě nejdůležitější právní úpravy, které vymezují dnešní charakter pěstounské péče. 1.1.2013 vyšla novela zákona o sociálně právní ochraně dětí (zákon č.401/2012 Sb.) a nový občanský zákoník upravující i rodinné právo, který vešel v platnost v roce 2014 (zákon č. 89/2012 Sb.). Dalším důležitým mezníkem bylo přijetí zákona o sociálně-právní ochraně dětí, zákon č.359/1999 Sb. (Pazlarová, 2016).

3.2. Získání pozice pěstouna

Jak vzbudit zájem u pěstounů

Ještě nedávno by se mohlo zdát, že pěstouni téměř nebyli. Nikde nebyly známky aktivního hledání pěstounů. V hlavních mediálních proudech nebyly zmínky o možnostech stát se pěstounem. Proto se většina pěstounů „rodila“ z vlastní iniciativy. Informace si vyhledávali sami, popř. sdílením zkušeností s pěstounskými rodinami, které měli již více zkušeností. V poslední době se ale situace zlepšila a za to můžeme vděčit především neziskovým organizacím, které jako první začaly samy aktivně vyhledávat budoucí pěstouny. Vytvořily kampaně, které oslovovaly širokou veřejnost, zvedaly povědomí o pěstounské péči a přiváděly samotné pěstouny. Jako další se do propagace zapojilo MPSV a některé kraje. Celé propagaci pomohla také změna legislativy.

Můžeme rozlišit tři úrovně, jak aktivně oslovovat pěstouny. První možností je národní úroveň, která se snaží velkými kampaněmi zaujmout širokou veřejnost a rozšířit povědomí o dané problematice. Propagace většinou probíhá mediální cestou (televize, rádio, sociální sítě nebo billboardy).

Druhou možností je kampaň na regionální či lokální úrovni. Zde se nejvíce angažují jednotlivé kraje. Snaží se oslovit již konkrétní pěstouny v dané lokalitě či podporují místní organizace, které pěstouny podporují.

Poslední možností je individuální oslovení pěstouna, která v nejlepším případě probíhá prostřednictvím funkční pěstounské rodiny, která ve svém okolí či komunitě představuje a ujasňuje realitu.

Podstatné je, že nejprve by se měla udělat analýza daného místa (ať už v celonárodním měřítku nebo v komunitním). Před uskutečněním kampaně je důležité znát odpověď na několik důležitých otázek, např.: kolik je v daném místě funkčních pěstounů, byl by zde zájem nových pěstounů, jaké jsou místní rozpočty a byla by možnost dobré propagace? (Pazlarová, 2016).

Ne všechny formy náboru jsou v České republice uskutečňovány. V zahraničí funguje také „*cílený nábor pěstounů pro určitou skupinu dětí či lokalitu*“ (Pazlarová, 2016, s.25). Například z náboženských či rozdílných kulturních důvodů. Rodiny s dětmi jsou párovány na základě společného náboženství nebo kultury a rasy. Využit lze taky možnost „*nábor pěstounů pro konkrétní dítě*“ (Pazlarová, 2016, s. 25). Většinou je zde snaha najít pro dítě pěstouny v komunitě jemu blízké, či blízkém okolí.

Proces zprostředkování

Zprostředkování náhradní rodinné péče zajišťují pouze orgány a instituce, které mají tento úkol uzákoněn – „*obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, MPSV, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, příp. krajské pobočky úřadu práce*“ (Pazlarová, 2016, s.32). Zprostředkování nesmí provádět osoby ve funkci sociálně právní ochrany dětí.

Provádí se na základě žádosti fyzickou osobou, která má české občanství a má v ČR trvalý pobyt. Cizinci mohou žádat pouze v případě, že mají trvalý pobyt v ČR nebo pokud jsou na území ČR hlášeni, a to po minimální dobu 365 dní, který je upravován dle specifického právního předpisu.

Mohou nastat specifické situace, ve kterých zprostředkování neplatí, když příbuzná osoba dítěte žádá o svěřením dítěte do péče. V tomto případě žadatel podává žádost soudu.

Prvním krokem je kontakt s příslušným úřadem a podání žádosti s žadatelovými osobními údaji. Postupně se žádost dostane až do evidence krajského úřadu, kde jsou uvedeni budoucí pěstouni. Dalším krokem je zjištění zdravotního, fyzického i psychického, stavu žadatele. Zjišťuje se rodinný stav, pokud je žadatel rozveden více než jednou, jaké byly

důvody. Má žadatel své vlastní děti, o které se staral? Prověřují se rizikové faktory jako je vyšší věk, věkový rozdíl mezi pěstounem a dítětem, vážná onemocnění, závislostní chování atd. Poté se již pro jednotlivé dítě vybírá vhodná rodina, která dokáže splnit všechny jeho individuální potřeby. Poslední fází je podrobné seznámení pěstouna s dokumentací a důležitými informacemi o dítěti a následné osobní setkání (Pazlarová,2016).

3.3. Děti z minorit v pěstounské péči

V některých zemích si můžeme povšimnout, že počet dětí z minoritních skupin je v náhradní péči mnohem více zastoupen, než je zastoupení v populaci. „*Např. ve Spojených státech je v péči dvakrát více afroamerických dětí, než odpovídá jejich zastoupení v populaci*“ (Pazlarová, 2016, s.207). Důležité je, aby státy a jednotlivé orgány starající se o náhradní péči zajistily náležité výchovné prostředí pro tyto děti. Sledujeme dvě základní myšlenky zařazení dětí do náhradní péče. Umístění do rodin se stejným etnickým původem či do rodin většinové společnosti. Obě myšlenky skýtají určité výhody a nevýhody.

Pokud umístíme dítě k pěstounům stejného etnika, vychází nám z toho samozřejmě mnoho výhod, díky sdílené kultuře a zvykům. Pěstouni si s dítětem rychleji mohou vytvořit vzájemný vztah a důvěru. Dítě se necítí tolik zmatené, rozumí situacím v rodině, což umožňuje plynulejší začlenění dítěte. Vzhledem ke společným zájmům, zvykům, vzorcům chování je celková adaptace rychlejší, plynulejší a pro obě strany příjemnější.

V opačném případě jsou zde určitá úskalí, kterým se pěstounští rodiče musí přizpůsobovat. Pěstouni prahnou po informacích týkajících se odlišné kultury, náboženství, zvyků a tradic jim svěřeného dítěte. Snaží se být otevření, jednat bez předsudků, naladit se na podobnou vlnu jako dítě. Také se ale snaží dítě zapojit do své vlastní kultury. Vše se točí kolem vzájemných kompromisů, pochopení a postupného zvykání jeden na druhého. Důležitou roli zde hraje trpělivost. Získání dítěte z jiného kulturního prostředí se může zdát pouze jako jeden náročný úkol, který klade vysoké nároky na samotné pěstouny. Ale také přináší pěstounům mnoho pozitivního. Pěstouni se seznamují s novou kulturou, rozšiřují si vlastní obzory. Střet kulturních nebo náboženských odlišností přispívá k hlubšímu zamyšlení, k toleranci, pokoře a zvýšené empatii s danou kulturou a dítětem samotným.

V porovnání obou myšlenek nám vychází, že obě mají pro dítě kladný výsledek. Záleží pak na samotných pěstounech, dětech, okolí a dalších vnějších sociálních aspektech.

V ČR se nachází pouze jedna markantnější minorita a ta je tvořena romskými dětmi. Ostatní minority žijící v ČR jako Slováci, Vietnamci či Ukrajinci nejsou zastoupeny v takovém počtu. Evropské centrum pro práva Romů vydalo v červnu roku 2011 zprávu, ve které uvádí procentuální zastoupení (60 %) dětí s romskou etnicitou v ústavních zařízeních (zpráva Evropského centra pro práva Romů, online, cit. 2020-02-07).

Pokud se romské dítě dostane do péče pěstounské rodiny majoritní společnosti, je důležité, aby pěstouni byli na takovou situaci dostatečně předem připraveni. Obecně u dětí v pěstounské péči je velice důležité budování vlastní identity, pocit bezpečí, lásky a sebevědomí. Pěstounští rodiče se snaží dítěti umožnit zapadnout do jejich rodiny, kultury, objasnit rodinné konstelace, jejich místo v rodině, dítě se seznamuje s novými pravidly (většinové společnosti). Z okolí se k dítěti mohou dostávat negativní informace, narážky na romskou identitu i na něj samotného. Tyto informace ho mohou vyvést značně z míry i přes fakt, že se mu rodiče snaží předložit pozitivní obrázek jeho romské identity. V této situaci je velice zásadní role pěstounů.

Vančáková (2008) definuje *Pět P*, které se týkají „rozvoje identity dítěte z jiné kultury. *Přijmout odlišnost, postupně, přirozeně, pozitivně, plánovitě*“. Pokud shrneme těchto pět bodů, je důležité přijmout dítě takové, jaké je i s jeho vlastní odlišnou identitou. Sami pěstouni si to musí ujasnit a přijmout fakt, že dítě je z jiné kulturní skupiny a přizpůsobit tomu své chování a výchovné postupy. Ve výchově dítěte vyžaduje vše čas a trpělivost. A jiné to není ani u dětí z odlišných kultur, naopak je to v takové situaci ještě důležitější. Je důležité nevnímat odlišnou kulturu jako překážku, ale jako určité rozšíření a zpestření společného života. Od začátku je důležité určit si jasné postupy a strategie rozvoje identity dítěte.

Vzhledem k určité pověsti a sociálním odlišnostem romské kultury se mohou objevit negativní reakce okolí, nevhodné otázky a nežádoucí pozornost. Je potřeba dítě na tuto skutečnost připravit a naučit ho, jakým způsobem se má zachovat. Naučit ho, že ne vždy musí odpovídat na nepříjemné otázky a pokud chce odpovědět, probrat s ním adekvátní

odpovědi. Naučit ho ignorovat negativní poznámky spojené s jeho kulturou či osobou (Pazlarová,2016).

3.4. Dítě se zdravotním znevýhodněním v pěstounské péči

Zařazení dítěte s postižením do náhradních rodin může být velice obtížné. Nalézt pěstouny, kteří jsou schopní a také dostatečně připraveni na přijetí dítěte s postižením, je složitý proces. Dle MPSV řadíme do skupiny dítě se zdravotním znevýhodněním, které je závislé na péči druhé osoby v různém stupni (dle zákona č.108/2006 Sb., vyhlášky 505/2006 Sb.), děti s vážnějším tělesným, mentálním či smyslovým postižením. Naopak děti s poruchami chování, pozornosti, psychickými problémy atd., které také vyžadují určitý typ podpory pozornosti druhé osoby, se do této skupiny neřadí.

Kromě zmíněného zdravotního postižení dítě může mít problémy i v dalších oblastech, na kterých se odráží předchozí špatné zkušenosti a zážitky. Pro pěstouny je proto nejdůležitější co nejvíce informací, a u péče o dítě se zdravotním postižením je tato potřeba ještě markantnější. Ne vždy všechny informace mohou být v době procesu svěřování dítěte do péče známé a někdy se mohou objevit až časem.

Klíčová je zde práce sociálních pracovníků a všech zúčastněných odborníků. Podpora pěstounů, monitoring dítěte, poskytování komplexních služeb, to vše by mělo být samozřejmostí. Dítě s postižením vyžaduje zvýšenou míru poskytovaných služeb jako například různé terapie (muzikoterapie, hipoterapie, zraková stimulace, ergoterapie atd.), kompenzační a reedukační pomůcky apod. Pěstouni musí počítat i s různými reakcemi svého okolí a měli by být připraveni na ně adekvátně reagovat. Mohou se setkat s různými reakcemi (negativní reakce, nepochopení, ignorace, nadměrný zájem okolí). Pracovníci pomáhají pěstounům v uvedených situacích obstát a snaží se spojovat pěstouny v obdobných situacích. Pro pěstouny je důležité vytvořit si nové sociální vazby s lidmi, kteří jsou s nimi tzv. na stejné vlně. (Pazlarová,2016)

3.5. Dospívající v pěstounské péči

Dospívání je jedním z nejbouřlivějších mezníků života. Dospívající člověk se musí vyrovnávat s psychickými i fyzickými změnami. Vztahy s dospívajícím mohou být v tomto období složité, proto je důležitá trpělivost a pochopení všech členů rodiny, zejména v pěstounských rodinách. Může být těžké pro dospívající najít vhodnou

pěstounskou rodinu. Nejvyšší pravděpodobnost nalezení vhodné pěstounské rodiny je do věku 10-12 let. S věkem se také zvyšuje možnost, že dítě bude mít za sebou více traumatických zkušeností. I přes všechna negativa, která se mohou u pěstounské péče dospívajících jevit, i tyto děti potřebují lásku a plnohodnotné přijetí, díky kterým pak jsou schopny dobře prospívat. Dle Schofield a Beek (2009) je pět předpokladů, jak zajistit úspěšnou pěstounskou péči. „*Dostupnost pěstounů podporující důvěru dospívajících, citlivost pomáhající zvládnout dospívajícím jejich emoce a chování, přijetí budující sebedůvěru dospívajících, spolupráce podporující u dospívajících pocit vlastních schopností a výkonnosti a začlenění do rodiny budující pocit sounáležitosti*“ (Pazlarová,2016, s.232-233).

3.6. Pěstounská péče osob s odlišnou sexuální orientací

Na rozdíl od adopce pěstounská péče umožňuje oběma v páru stejného pohlaví být právoplatnými pěstouny. Dle Občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. a zákona o sociálně právní ochraně dětí č. 359/1999 žadatelé o pěstounství nejsou děleni dle odlišných sexuálních orientací nebo pohlaví. Každý žadatel prochází stejným procesem, který zkoumá tytéž indikátory, k zařazení žadatelů do evidence.

Vzhledem ke společenské polaritě názorů na tuto problematiku, bylo v minulosti provedeno nespočet průzkumů na toto téma. Problémem je, že každý výzkum byl zaměřen pouze na určitý cíl. Zjistit, zda výchova rodiči se stejným pohlavím má čistě negativní, či naopak pozitivní dopad na dítě. Dalším cílem se stalo porovnání výchovy heterosexuálních a homosexuálních párů. Většinou cílem šetření bylo dokázat, že jedna ze zúčastněných stran, ať už zastánců či odpůrců, má pravdu a podpoření tak jejich argumentace. Důležitým šetřením byla práce Stacey a Biblarze (2001), která shrnuje několik desítek prací zabývajících se touto problematikou. Autoři nabídli odlišný pohled, než kterým bylo šetření do té doby prováděno, a dřívější výsledky ve své práci kriticky zhodnotili. Jejich analýza přinesla několik důležitých poznatků. Výchova heterosexuálních a homosexuálních párů se opravdu liší. Dívky, vychovávané lesbickými matkami, mohou častěji zastávat ve společnosti tzv. „mužská povolání“. Chlapci se jeví citlivější a méně agresivnější. Tyto děti řeší častěji v období dospívání svou vlastní sexualitu. V závěru volí heterosexuální partnerství a partnerství se stejným pohlavím si volí ve stejném procentu jako dospívající z heterosexuálních rodin. Co se ale týče

zdravého psychického a emočního a sociálního vývoje není zde prokázán negativní vliv rodičů stejného pohlaví na výchovu dítěte. Díky tomuto tvrzení lze říci, že role dobrého rodiče nezávisí na sexuální orientaci. Rodič s minoritní sexuální orientací může být stejně dobrým či stejně špatným jako jakýkoli rodič většinové společnosti.

Co se týče sledování stejnopohlavních pěstounů v ČR není žádný seznam a nejsou známy přesné počty. Lze ale potvrdit, že taková skupina skutečně existuje, i když není tolik početná (Pazlarová,2016).

V porovnání se zahraničím není ČR v tomto případě nijak progresivní. Chybí zde organizace, které by homosexuálním pěstounům poskytovaly potřebnou pomoc, podporu a péči. Stejná rodina se zabývá především legislativou a rozšiřování povědomí tohoto tématu ve společnosti (Stejná rodina, online, cit. 2020-02-23).

3.7. Finanční odměny pro pěstouny

Finanční příspěvky dostává osoba, která je v evidenci osob vykonávající pěstounskou péči. Jsou nastaveny různé parametry, kterými se příspěvky řídí. Příspěvky můžeme rozdělit na *příspěvek na úhradu potřeb dítěte*, *příspěvek při ukončení pěstounské péče*, *odměna pěstouna*, *příspěvek při převzetí dítěte*, *příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla* (Příspěvky, online, cit. 2020-02-23).

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte se vyplácí pravidelně každý měsíc. Jedná se o finanční obnos, který má zajistit základní potřeby dítěte v pěstounské rodině. Výše příspěvku je závislá na několika parametrech jako věk dítěte, popřípadě zdravotní znevýhodnění. Nárok na tento příspěvek má dítě do 18 let v pěstounské péči nebo zletilé dítě do 26 let, které stále žije s pečující osobou a přispívá na náklady s ním spojené.

VĚK DÍTĚTE	VÝŠE PŘÍSPĚVKU
Do 6 let	4 950 Kč
6-12 let	6 105 Kč
12-18 let	6 985 Kč
18-26 let	7 260 Kč

(Příspěvky, online, cit. 2020-02-23)

Pokud je dítě závislé na pomoci druhé osoby, je příspěvek vyšší. Výše se odvíjí od stupně závislosti.

VĚK DÍTĚTE	LEHKÁ ZÁVISLOST	STŘEDNĚ TĚŽKÁ ZÁVISLOST	TĚŽKÁ ZÁVISLOST	ÚPLNÁ ZÁVISLOST
Do 6 let	5 115 Kč	6 105 Kč	6 490 Kč	7 040 Kč
6-12 let	6 215 Kč	7 480 Kč	7 975 Kč	8 635 Kč
12-18 let	7 095 Kč	8 580 Kč	9 130 Kč	9 570 Kč
18-26 let	7 425 Kč	8 910 Kč	9 460 Kč	9 900 Kč

(Příspěvky, online, cit. 2020-02-23)

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Příspěvek se vyplácí osobě, která byla v pěstounské péči ke dni dosažení zletilosti, pokud osoba *ztratí nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte*. Příspěvek se může vyplatit nejpozději jeden rok zpět. Výše příspěvku je 25 000 Kč.

Odměna pěstouna

Příspěvek, který se vyplácí osobě uvedené v evidenci osob vykonávající pěstounskou péči a pečující osobě, je pravidelný, vyplácí se každý měsíc. Pokud jsou manželé oba v evidenci, či osobou pečující, odměna náleží pouze jednomu z nich (MPSV, online, cit. 2020-02-23).

Výše příspěvku pro osoby pečující

POČET DĚTÍ V PÉČI	VÝŠE PŘÍSPĚVKU
1	12 000 Kč
2	18 000 Kč
Alespoň o 3	30 000 Kč
Jedno dítě závislé na druhé osobě s II., III. a IV. stupni závislosti	30 000 Kč

(Příspěvky, online, cit. 2020-02-23)

Co se týče osob v evidenci, pěstouni na přechodnou dobu, příspěvek činí 20 000 Kč měsíčně, a to i tehdy, kdy osoba nemá v péči momentálně žádné dítě. Jestliže má osoba v evidenci v péči další dítě v jiném typu péče, než je pěstounská péče na přechodnou dobu, odměna se zvyšuje o 6 000 Kč (MPSV, online, 2002-02-23).

Příspěvek při převzetí dítěte

Stejně jako příspěvek k ukončení pěstounské péče je příspěvek při převzetí jednorázový a vyplácí se osobě, která si dítě bere do pěstounské péče.

VĚK DÍTĚTE	VÝŠE PŘÍSPĚVKU
Do 6 let	8 000 Kč
6-12 let	9 000 Kč
12-18 let	10 000 Kč

(Příspěvky, online, cit. 2020-02-23)

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Jednorázový příspěvek, který se vyplácí tehdy, kdy si pečující osoba kupuje či potřebuje finance na opravu vozidla. Na příspěvek má nárok osoba, která má v péči alespoň 3 děti. Příspěvek činí 70 % z pořizovací ceny, nesmí přesáhnout 100 000 Kč, zároveň maximální výše příspěvku za posledních 10 kalendářních let je 200 000 Kč. Důležitou podmínkou je, že vozidlo nesmí být součástí výdělečné činnosti (Příspěvky, online, cit. 2020-02-23).

4. Ústavní výchova

Ústavní výchova se řídí pravidly převážně dle zákona č. 109/2002 Sb. O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, a jeho novelou č.383/2005 Sb. Dítě se dostává do ústavní péče ve chvíli, když soud nařídí výchovné opatření nebo rodina není schopna plnit základní funkce rodiny a zajistit dítěti vhodnou výchovu.

4.1. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP) umožňují pomoc a ochranu ohroženým dětem, které nemají osobu, která by se o ně postarala nebo jsou ve vážném ohrožení vývoje či života. Může se jednat o děti zanedbávané a týrané. ZDVOP poskytuje těmto dětem základní potřeby jako jsou ubytování, stravu, psychologickou či zdravotnickou pomoc. Poprvé se objevila informace o ZDVOP v roce 1999 v zákonu 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí. Účelem zařízení bylo poskytovat dětem krátkodobou pomoc a péči po dobu nezbytnou k rozhodnutí o dalším postupu řešení. Jestli se dítě dále dostane do náhradní rodinné péče či do výchovného ústavu. Jednalo se specifický typ azylového pobytu, kde dítě bylo v bezpečí a bylo postaráno o jeho potřeby. V první řadě bylo ZDVOP určeno dětem, které neměly trvalý pobyt v ČR, neměly povolení dle zvláštního právního předpisu pobývat na území ČR a jejich život byl v ohrožení nebo se ocitly bez pečující osoby. Zařízení poskytovalo dětem zázemí do rozhodnutí soudu.

Od 1. července 2002, kdy byl ustanoven zákon 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů se dospělo úpravě, kdy ZDVOP již neposkytovala pouze krátkodobou pomoc, ale i dlouhodobou. V případě, že výchova dítěte byla stále ohrožena či jinak podstatně narušena a ostatní výchovná opatření nedospěla ke zlepšení, soud mohl nařídít ústavní výchovu nebo dítě vložit do péče ZDVOP. V roce 2006 byl přijat zákon 134/2006 Sb., který upravuje okolnosti provozu v zařízeních a jejich vybavení.

ZDVOP jako alternativa k ústavní péči fungovala až do roku 2012, kdy bylo rozhodnuto o krizovém charakteru zařízení a byla stanovena maximální délka pobytu. Pokud je dítě

umístěno do ZDVOP na žádost zákonného zástupce, je délka pobytu 3 měsíce. Zákonný zástupce může požádat o prodloužení, ale pouze s potvrzením OSPOD. Maximální délka pobytu v tomto případě může být tedy 6 měsíců. Jestliže je dítě umístěno do ZDVOP na základě žádosti OSPOD nebo žádosti dítěte se souhlasem zákonného zástupce činí délka pobytu 6 měsíců. Opět je možnost podat žádost o prodloužení, a to v případě, že zákonní zástupci prokazatelně upravují své podmínky k převzetí dítěte do péče. Celkový pobyt se může prodloužit na 1 rok. Pokud o pobytu rozhoduje soud, může uložit pobyt v maximálně délce 6 měsíců. K roku 2018 se v ČR nachází 60 zařízení ZDVOP. Jejich zřizovateli je kraj, Fond ohrožených dětí, soukromé právnické osoby a obce (Zpráva se systematických návštěv veřejného ochránce práv, online, cit 2020-03-01).

ZDVOP v ČR jsou například Dětské centrum Liberec nebo DC Zlín.

4.2. Diagnostický ústav

Po rozhodnutí soudu se dítě dostává do diagnostického ústavu (dále DÚ), kde dítě zůstává většinou 8 týdnů, ale někdy i déle. DÚ poskytuje diagnostické, vzdělávací, terapeutické, výchovné a sociální, organizační, koordinační, zachytné a koncepční funkce. Vytváří komplexní diagnostickou zprávu na základě pedagogických a psychologických vyšetření, určení stupně vzdělání, popř. stanovuje specifické vzdělávací potřeby. Dále zjišťuje sociální a výchovné zázemí dítěte a zajišťuje zároveň vhodnou sociálně-právní ochranu dítěte, poskytuje terapeutická sezení určená k nápravě patologických vzorců chování. Po vypracování diagnostické zprávy navrhuje specifické výchovné a vzdělávací potřeby pro každé dítě.

Stará se o to, aby sociálně právní orgány na ochranu dětí, byly písemně informovány o všech dětech vhodných do pěstounské péče či k adopci. DÚ se dělí na Dětský diagnostický ústav, kam jsou přijímány děti bez ukončení povinné školní docházky. Druhým typem je Diagnostický ústav pro mládež, kde jsou zařazeny děti s ukončenou povinnou školní docházkou.

Z diagnostického ústavu děti dále míří do jednoho z pokračovacích zařízení jako je dětský domov, dětský domov se školou nebo výchovný ústav. Přesun je možný na vlastní podnět DÚ, žádosti zákonných zástupců nebo orgánu sociálně právní ochrany dětí. V některých případech je možné dítě přemístit bez předchozího pobytu v DÚ a to pouze tehdy, kdy se

jedná o dítě bez významnějších výchovných problémů. Přesun je možný na základě osobní dokumentace dítěte. Tato výjimka se vztahuje i na děti z kojeneckých ústavů. Jakoukoli změnu pobytu dítěte DÚ oznamuje soudu max. do 3 pracovních dnů. Vždy se klade důraz na to, aby dítě bylo umístěno co nejbližší svému bydlišti či blízkých osob, které jsou odpovědné za jeho výchovu. Výjimkou umístění mimo okruh bydliště může být hrozba mravního vývoje dítěte.

Zákonní zástupci mají možnost, na vlastní žádost, svěřit dítě do péče DÚ. Tuto možnost rodiče využívají v případě, kdy jsou výchovné problémy dítěte nevladatelné.

V DÚ jsou zřizovány alespoň tři výchovné skupiny, které zajišťují komplexní vyšetření dítěte. Pokud ministerstvo udělí souhlas, mohou být v DÚ výchovné skupiny zaměřené na dlouhodobou péči. Dlouhodobá péče je možná v případě, kdy si dítě dokončuje studium či jsou mu poskytovány speciálně pedagogické či psychologické služby atd.

DÚ poskytuje kromě povinné školní docházky také tzv. diagnostické třídy. Následují po splnění povinné školní docházky a připravují děti na budoucí povolání.

V ČR je to například Diagnostický ústav pro mládež, Praha 2, Lublaňská 33 nebo Dětský diagnostický ústav, základní škola a školní jídelna, Praha 4, U Michelského lesa 222 (Databáze ústavní výchovy, online, cit. 2020-02-29).

4.3. Dětský domov

Do dětského domova se dostávají děti ve věku od 3 do 18 let (v případě dalšího studia je možné prodloužení pobytu), bez výchovných problémů a na základě soudního rozhodnutí. Také zde mohou najít útočiště nezletilé matky i se svými dětmi, dle vyhlášky č. 438/2006 Sb., upravující podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních (Slomek,2010). Dětský domov se stará o děti dle jejich osobních potřeb. Primárně vykonává výchovnou, vzdělávací, ale i sociální činnost. Snaží se dítě připravit na pozdější začlenění do společnosti a do dalšího života. Usiluje o samostatnost dětí po naplnění plnoletosti. Podporuje i náhradní rodinnou péči (DD-Plesná, online, cit. 2020-02-29).

Z některých dětských domovů v ČR lze zmínit např. Dětský domov a Školní jídelna, Praha 9 - Klánovice, Smržovská 77 nebo Dětský domov Dagmar Brno, příspěvková organizace (Databáze ústavní výchovy, online, cit. 2020-02-29).

4.4. Dětský domov se školou

Do dětského domova se školou (DDŠ) se dostávají děti ze tří hlavních důvodů. Dítě má nařízenou ústavní výchovu z důvodu závažných poruch chování. Nebo pokud tyto děti potřebují výchovně léčebnou péči, či z důvodu přechodné nebo trvalé duševní poruchy. Dále pokud má dítě uloženou ochrannou výchovu. Ve třetím případě se do DDŠ dostávají nezletilé matky i s dětmi, protože mají buď nařízenou ústavní výchovu nebo uloženou ochrannou výchovu. Jejich děti musí být vzdělávány ve škole, která je součástí dětského domova.

Jsou zde zařazovány děti od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Je možné dítěti dát možnost navštěvovat školu mimo dětský domov, a to pouze v případě, že zaniknou důvody, kvůli kterým bylo nařízeno navštěvovat školu při dětském domovu. Jestliže dítě po dokončení povinné školní docházky pokračuje na střední školu a není schopno pro své závažné poruchy chování navštěvovat školu mimo dětský domov je přeřazeno do výchovného ústavu. Stejná situace nastává, pokud dítě neuzavře pracovní poměr a nechce dále studovat (Slomek,2010).

4.5. Výchovný ústav

Do výchovného ústavu se dostávají děti se závažnými poruchami chování, které jsou starší 15 let (mají splněnou povinnou školní docházku) a mají nařízenou ústavní výchovu či uloženou ochrannou výchovu. Výjimečně se do výchovného ústavu může dostat dítě mladší 15 let, a to pouze tehdy, jestliže má uloženou ochrannou výchovu, a když jsou jeho poruchy chování tak extrémní, že nemůže být v dětském domově se školou. Výchovný ústav plní především výchovnou, vzdělávací a sociální roli. Výchovný ústav se vytváří samostatně pro děti s uloženou ochrannou výchovou či nařízenou ústavní výchovou. Dále také pro děti, které potřebují výchovně léčebnou péči (výchovný ústav, výchovná skupina), nebo nezletilé matky.

V ČR lze jmenovat kupříkladu Výchovný ústav, středisko výchovné péče Klíčov a střední škola nebo Výchovný ústav, středisko výchovné péče a střední škola Jindřichův Hradec. (Databáze ústavní výchovy, online, cit. 2020-02-29).

4.6. Hostitelská péče

Hostitelská péče je dlouhodobá služba, která zajišťuje občasné či pravidelné návštěvy dětí z dětských domovů v rodinách či u jednotlivců, kteří nejsou s dětmi příbuzensky spojeni. Není to jeden z typů náhradní rodinné péče. Realizuje se u dětí, které jsou staršího věku a jsou schopny pochopit situaci, že se jedná pouze o návštěvy, a ne trvalé bydlení v rodinách. Nejvíce se uskutečňuje u dětí starších 10 let, které již nemají velkou šanci na pěstounskou péči. Záměrem je umožnit dítěti vytvořit se citový kontakt, pohled do fungování běžných rodin, prožít nové zkušenosti a zážitky a rozšířit si společenskou oporu. Často je prováděna u dětí, které jsou z více sourozenců, je jim tak umožněno být někde jedinečný, prosadit se pouze sám za sebe a nebýt porovnáván se sourozenci. Hostitelskou péči lze rozdělit na dvě podkategorie, hostitelská péče spontánní a plánovaná.

Spontánní hostitelská péče má velice dlouhou tradici v naší historii. V minulosti se často vychovatelé a ostatní pracovníci, kteří s dětmi přicházeli do kontaktu, stávali jejich opatrovateli. Spontánní hostitelská péče je přirozeně vzniklý vztah dítěte s osobou nebo osobami, se kterými se běžně stýká. Může se to týkat trenérů, učitelů, sousedů, rodičů spolužáků. Nejdříve vzniká vztah samotný, později se uvažuje o větším kontaktu s dítětem. Velkým pozitivem je, že tento typ péče vzniká postupně a obě strany mohou korigovat jeho postup. Negativem je, že dítě z dětského domova často nenarazí na takto smýšlející osoby, a naopak obětavé osoby nemusí narazit na dítě.

Plánovaná hostitelská péče je trendem moderní doby. Je to účelné spojování obětavých osob s dětmi, které jsou vhodné k hostitelské péči. Zájemci oslovují organizace, které jim poskytují informace a podporují je v dalším procesu. Na rozdíl od spontánní hostitelské péče zde chybí prvek přirozeného setkání, na druhou stranu jsou zde připravení rodiče na jedné straně a dítě na druhé. V tomto konceptu se může vytvořit hlubší vztah mezi dítětem a rodičem.

Co se týče legislativy, pojem hostitelská péče není znám. Záležitost je řešena pouze §30 zákona SPOD, kde je vymezen pobyt dětí u osob, které nejsou jejich rodiči, na max 30 dní. Při stanovování souhlasu je posuzováno prostředí jak rodinné, tak sociální. Obecní úřad také může požádat o posouzení žadatelů, poté probíhá přezkoumání jako u zájemců o pěstounskou péči. Podmínky pro hostitelskou péči nejsou sjednocené a ustanovené, je

možná různorodost reakce odborníků pracujících v rámci kraje, či jednotlivých OSPOD a dětských domovů. (Děti patří domů, online, cit. 2020-03-01)

II. Praktická část

5. Metodologie výzkumného šetření a popis výzkumného vzorku

V praktické části byl zpracován kvalitativní výzkum prostřednictvím rozhovorů. Výzkum se zaměřuje na názory odborníků, kteří pracují s pěstounskými rodinami. Setkávají se s fenoménem, kdy pěstounské rodiny přerušují pěstounskou péči a vrací děti zpět do ústavní péče, jiné náhradní rodinné péče či přímo do jiné pěstounské rodiny. Byly stanoveny výzkumné otázky. Jaké jsou nejčastější příčiny neúspěšné pěstounské péče? Jaké jsou důsledky neúspěchu pěstounské péče pro dítě? Můžeme mezi rodiči a dětmi z neúspěšné pěstounské péče najít společné znaky?

Rozhovory jsou strukturované s otevřenými otázkami, které byly vytvořeny pro široký záběr odborníků. Každý odborník poté odpovídal podle svých zkušeností a vědomostí o daném tématu. Všechny rozhovory měly původně probíhat osobně v institucích, kde jednotliví odborníci pracují. Vzhledem k mimořádné situaci byl takto proveden pouze jeden rozhovor. Rozhovor trval zhruba hodinu. Všichni dotazovaní byli velice ochotní podělit se o své zkušenosti a všechna komunikace probíhala v příjemném duchu. Struktura a vzorový přepis rozhovoru je uveden v příloze. Odborníci byli vybíráni dle svých různorodých pracovních povinností a zkušeností s tématem. Každý dotazovaný nabízí svůj pohled na momentální situaci a vrácení dětí pěstounskými rodiči zpět do ústavní či jiné náhradní péče. Rozhovory byly provedeny s 6 pracovníky z 5 různých organizací. Dotazovaní zastávali různé pozice – psychologka, sociální pracovníce v dětském domově, koordinátorka pro metodiku a rozvoj služeb, projektová manažerka, krizová interventka, vedoucí programu pro rodiny s dětmi v pěstounské péči.

Otázky byly vytvořeny předem, rozhovory měly původně probíhat osobně s dotazovanými, vzhledem ke ¹krizové situaci nebylo možné většinu rozhovorů takto učinit. Proto zbylé rozhovory probíhaly telefonicky, či přes emailovou korespondenci. Dotazovaní byli obeznámeni s využitím jejich odpovědí v bakalářské práci. Následující výčet specifikuje organizace, jejichž pracovníci byli zapojeni do výzkumného šetření. Ve výčtu je o jednu organizaci více, než by odpovídalo počtu dotazovaných. Důvodem je, že

¹ Vzhledem k vyhlášení nouzového stavu kvůli pandemii koronaviru COVID- 19

jedna dotazovaná popisuje i zkušenosti ze zařízení, ve kterém pracovala dříve, proto bylo zařízení také do výčtu zařazeno.

5.1. Dobrá rodina

Dobrá rodina je doprovázející organizace, která zajišťuje potřebnou podporu pěstounských rodin. Podpora je zajišťována od počátku, kdy se kdokoli rozhodne stát pěstounem, přes proces zaškolování, po získání dítěte do péče a následné podpory při sžívání dítěte a pěstounských rodičů. Dobrá rodina aktivně vyhledává nové pěstouny, poskytuje jim vzdělávání pomocí různých seminářů, pobytů atd. Spolupracuje s odborníky, které také dále vzdělává a snaží se pěstounským rodinám poskytnout komplexní péči v průběhu celého procesu. Prioritou Dobré rodiny je zajištění náhradní rodinné péče co nejvíce dětem, které nemohou vyrůstat ve svých biologických rodinách (Dobrá rodina, online, cit. 2020-04-14)

5.2. Dětský domov Charlotty Masarykové

Dětský domov Charlotty Masarykové se nachází na Zbraslavi a je příspěvkovou organizací hlavního města Prahy. DD poskytuje pomoc a péči dětem v ohrožení, především ve věku od 1 do 6 let, dětem ZDVOP, ale i dětem starším. Především se jedná o skupiny sourozenců nebo dětí, u kterých není případ ještě zcela vyřešen. V DD je dětem poskytována celková péče ošetrovatelská, psychologická, diagnostická, výchovná, speciálně pedagogická či sociálně právní atd. (DDCHM, online, cit. 2020-04-14).

5.3. Středisko Rosa

Středisko Rosa se nachází na Kladně. Jeho cílem je práce s rodinami a snižování negativních vlivů, které na ně působí. Středisko nabízí různé programy pro rodiny s dětmi se zdravotním postižením, pro pěstounské rodiny nebo pro sociálně a etnicky znevýhodněné rodiny. Cílem programu pro pěstounské rodiny je jejich doprovázení. Služba je poskytována biologickým rodičům, pěstounům i dětem samotným. Dále středisko kromě ambulantních sezení pořádá různé pobytové programy (Středisko Rosa, online, cit. 2020-04-14).

5.4. Lumos

Organizace Lumos se snaží účastnit na změně, která se týká zlepšení péče o ohrožené děti. Snaha spočívá v tom, aby co nejvíce dětí mohlo zůstat ve své biologické rodině.

Pokud to není možné, další alternativou je náhradní rodinná péče. Snaží se zvýšit povědomí mezi odborníky, kteří se mohou podílet na fungování sociální péče a školství, kde se takto ohrožené děti vyskytují. Organizace cílí na vládní i neziskové organizace a pracovníky sociální péče a děti. Momentálně organizace Lumos dokončuje Výzkumnou zprávu o předčasně ukončené pěstounské péči (We are Lumos, online, cit. 2020-04-14)

5.5. Šafrán dětem

Organizace Šafrán se zabývá především doprovázením rodin a dětí ve složitých životních situacích. Poskytuje rodičům poradenství a doprovázení při odebrání dítěte, při přesunu (tranzitu) dítěte do ústavní péče, do pěstounské péče, ale také zpět do biologické rodiny. Poskytují terapeutickou pomoc dětem, aby správně situaci pochopily a dokázaly se s ní patřičně vyrovnat. Snaží se minimalizovat negativní dopady na dítě při ztrátě či smutku a zároveň jim pomoci adaptovat se na novou situaci. Dále je jejich cílem podpora rodin, které si prochází složitým obdobím, a zabránění jejich rozpadu (Šafrán dětem, online, cit. 2020-04-14)

5.6. Rozum a cit

Rozum a cit je spolek, který nabízí všeobecnou podporu dětem, které vyrůstají v náhradní rodinné péči. Poskytují rodinám podpůrné a vzdělávací služby. Podporují náhradní rodiče, snaží se zvyšovat jejich kompetence, pomáhají jim řešit složitější situace. Jejich práce má za úkol zvyšovat kvalitu života dětí v náhradní rodinné péči. Poskytují komplexní péči, podporu, doprovázení a vzdělávání náhradním rodinám. Dále se angažují při vytváření náležitých podmínek pro náhradní rodinnou péči v ČR (Rozum a cit, online, 2020-04-14)

6. Poznatky z výzkumného šetření

V následujících kapitolách jsou shrnuty poznatky z jednotlivých rozhovorů. Kapitoly obsahují i citace dotazovaných. Kapitoly se zabývají obecnými zkušenostmi pracovníků, příčinami neúspěchu a jejich důsledky. Jedna kapitola je věnována charakteristice rodičů i dětí. Poslední kapitola nabízí doporučení a preventivní opatření, které navrhuje samotní pracovníci.

6.1. Zkušenosti s neúspěšnou pěstounskou péčí

Zkušenosti s neúspěšnou pěstounskou péčí mají všichni dotazovaní, se kterými byly vedeny rozhovory. Na úvod je důležité zmínit, že se našli tací, kteří podrobnější informace k tématu sdělit nemohli. Bylo překvapující, že velké množství doprovázejících organizací, dětských domovů či jednotlivých odborníků se s touto problematikou vůbec nesebkávají či nechtějí detailnější informace poskytnout. Jedna z největších doprovázejících organizací v ČR bohužel nemohla či nechtěla podat žádné podrobnější informace. Proto bylo bráno v potaz, že téma může být pro někoho velmi citlivé a poskytování informací třetím osobám by pro některé organizace či přímo osoby mohlo znamenat určité znehodnocení jejich práce.

Z provedených rozhovorů jasně vyplývá, že všichni zúčastnění se s problematikou setkávají. Otázkou zůstávalo, v jakém množství se vyskytuje a zdali se v průběhu let tendence zvyšovala, snižovala nebo zůstávala na stejných hodnotách. V této rozšiřující otázce se již dotazovaní svými odpověďmi lišili, a to vzhledem k jejich pracovním pozicím a povinnostem. 4 ze 6 dotazovaných potvrdili stoupající tendenci neúspěšných případů pěstounské péče. Paní Petra, pracující v dětském domově, souhlasí se zvyšováním počtů případů. Dále uvádí, že v minulosti se tento problém nevyskytoval. Pokud se vyskytoval, nejsou o něm žádné zmínky či vedené dokumentace, a tudíž není možnost relevantního porovnání. Jak uvádí paní Kateřina, která pomáhá rodinám v nouzi a doprovází pěstounské rodiny, jsou takové případy 2-3 ročně. V posledním roce však pozoruje větší nárůst těchto případů, stejně jako paní Martina, která hovoří o několika případech ročně. Martina pracuje jako psycholog v dětském domově. Co se týče minulých let, nemá dostatečné množství osobních zkušeností. Paní Sára, která také souhlasí, zvyšující tendenci v poslední letech přisuzuje většímu množství dokumentace. Sára pracuje v jedné z doprovázejících organizací, díky kterým se zvyšuje podpora pěstounů.

Sára: „Ano pozorujeme tendenci, protože do toho více vidíme. I *když ne vždy to vede k tomu, že to dítě je z rodiny odloučeno.*“ Díky doprovázení pěstounů od počátků procesu je mnohem více informací, ze kterých lze dále čerpat. Všechny negativní i pozitivní zkušenosti jsou v posledních letech zaznamenávány, což dává organizacím značnou výhodu nadhledu a sumarizace například neúspěšných případů.

Naopak paní Hana vnímá situaci stabilní a zvyšování tendence nevnímá. Její prací je lektorování náhradních rodin. Jako problém vidí nedostatek výzkumů a informací z předchozích let, stejně jako Sára a Petra. Momentálně pracuje na dokončení a vydání Výzkumné zprávy o předčasně ukončené PP s organizací Lumos. Zpráva vychází z informací o téměř 400 dětech z 10 krajů, u kterých mezi roky 2016-2018 došlo k předčasnému ukončení pěstounské péče. Asi u 9 z 10 dětí však probíhá pěstounská péče běžným způsobem.

Paní Lenka, která působila 7 let v organizaci Rozum a cit, zmiňuje pouze dva případy předčasně ukončené pěstounské péče. „*Za 7 let působení v organizaci Rozum a Cit jsem se setkala s jedním případem velmi nehezkého vrácení dítěte z pěstounské péče, respektive předání dítěte do ústavního zařízení. Šlo o partnerské problémy dospělých, které přehodili na pěstounské dítě. Druhým významným příběhem byl příběh dvou sester, které po přijetí do pěstounské rodiny, i přes péči a podporu, nemohly obě v rodině zůstat. Péče o ně byla pro pěstounku nad její síly. Tento příběh měl však šťastný konec, protože sestra, která musela z rodiny odejít, se po nějaké době dostala do rodiny jiné pěstounky, kterou znala. S původní pěstounskou rodinou i svou sestrou se dál stýká.*“ Zmiňuje však situaci, kdy je pěstounská péče pouze na určitou dobu přerušena, a to především v době, kdy dítě prochází obtížnou pubertou a na nějaký čas se vrací do ústavní péče. Po určitém čase se však vrací zpět do pěstounské rodiny. Momentálně pracuje v organizaci Šafrán, kde se zabývá tranzitní péčí. Tranzitní péče je důležitá podpora při přechodu dítěte z péče do péče. Má za úkol podporu dítěte i rodiny. Důležitá je pravdivá a včasná informovanost, laskavý přístup, a především zajištění bezpečí.

Doba, po které se rodiče rozhodnou přerušit pěstounskou péči, se může lišit. Kateřina a Sára se shodují, že období odchodu dětí z pěstounských rodin je zhruba po pár měsících až roku, či roku a půl. Sára: „*Většinou se pěstounská péče přeruší po pár měsících nebo po roce. Po pár měsících se ukazuje, jestli se představy shodují s realitou nebo ne. Dalším*

mezníkem je poté puberta. “ Martina, Lenka ani Petra nedokázaly na tuto otázku odpovědět na základě svých osobních zkušeností. Hana udává, že odchod nastává u dětí v pubertě mezi 13.-14. rokem, takže děti mohly být v rodině průměrně 7 let. Kateřina zmiňuje průměrný věk dětí při odchodu kolem nástupu na první stupeň základní školy. Kateřina udává průměrný věk 7-10 let.

Většina dotazovaných zodpověděla, že se děti nejčastěji vrací z pěstounské péče do ústavních zařízení, a to především do dětských domovů. V některých případech se dítě vrací do přechodné pěstounské péče či rovnou přechází do nové pěstounské rodiny. Hana: *„Děti, které jsou tzv. vrácené, velmi často končí v dětských domovech a následně ve výchovných ústavech.“*

6.2. Důvody neúspěchu pěstounské péče

Není jasně známý jeden důvod, proč pěstounská péče selhává. Je mnoho faktorů, které situaci mohou ovlivnit až do takové míry, kdy je o přerušení rozhodnuto buď samotnými rodiči nebo doprovázející osobou. Podle Petry stojí za neúspěchem především selhávání v napárování budoucího pěstouna s dítětem, nedostatečná podpora a připravenost pěstounů a samotná osobnost dítěte, která nemusí budoucím pěstounům vyhovovat. Dalším důvodem neúspěchu mohou být odlišné rasové a náboženské kultury, které bývají často těžko překonatelné. Hana poukazuje na kombinaci faktorů: *„Objektivní důvod se těžko můžeme dozvědět – často je to kombinace očekávání náhradních rodičů, aktuální situace v rodině a vkladu minulosti se kterou děti do NRP přichází (předchozí pobyt v ústavu, časté střídání výchovného prostředí, ztráta blízkého člověka, CAN atd.)“* Dítě si mohlo projít složitou situací a rodiče nemusí být v reálu připraveni na situaci, která je čeká.

Dalším problémem je srovnávání přijatého dítěte s biologickým dítětem pěstounských rodičů, jak uvádí Kateřina: *„Pěstouni srovnávají dítě, které přijali s dítětem biologickým, neumí pracovat s projevy deprivace dítěte, komplikovaná je spolupráce s biologickou rodinou.“* Práce pěstounských rodičů obnáší také dovednosti, které při vychovávání biologického dítěte nejsou zapotřebí. Vzhledem k tomu, že při pěstounské péči má biologická rodina možnost stýkat se s dítětem, mohou nastat neshody mezi pěstounskou rodinou a biologickou rodinou.

Martina zmiňuje svou hypotézu: „Mám hypotézu, že tím, jak se zvyšuje počet nových vybraných uchazečů o dlouhodobou pěstounskou péči, stoupá náročnost těchto budoucích pěstounů na děti. Nejsem si jista, zda kritéria při výběru jsou ta podstatná. Myslím, že vysokoškoláci jsou do jisté míry riziková a že dítě, které má různé handicap by se možná lépe cítilo v rodině pěstounů se základním vzděláním, a nejen to, lépe by se zde také připravilo na samostatný život. Jak se tyto případní zájemci budou ochotni vzdělávat v kurzech, to je otázka.“ Martina zmiňuje, že k selhávání může docházet při nevhodném napárování rodiče s dítětem, stejně jako Petra. S tímto názorem souhlasí i Sára. Sára dále zdůrazňuje, že problém může nastat jak u rodičů, dítěte, tak v její kombinaci. Někdy ale nastává situace, kdy napárování proběhne v pořádku, rodina funguje, ale vstoupí do situace třetí faktor. Třetím faktorem v tomto kontextu je myšlen stát. Některé soudní procesy a uznání příspěvků se mohou táhnout několik měsíců a rodiče si zprvu nemusí uvědomit, jak finančně náročná péče to může být. Rodičovství dítěte v pěstounské péči může být velmi rozdílné od klasického biologického rodičovství. Doprovázející organizace jsou schopny rodičům zpočátku finančně pomoci, díky různým projektům. Bohužel pro rodinu, která se nachází ve větší finanční tísní, je pomoc nedostačující.

Další problém může nastat, pokud je dítě dáno do pěstounské rodiny a rodiče ani organizace nemají dostatečné informace o minulosti dítěte. Absence podstatných informací, např. zjištění, že otec dítěte byl léčený schizofrenik, mohou být fatální a skončit až přerušením pěstounské péče. Sára: „Když není dostatečně zmapovaný příběh dítěte, může být problém. Je důležité znát co nejvíce podrobností, jako je průběh těhotenství a co se dále dělo s dítětem. Důležité je zmapování všech důležitých momentů.“ Dále, pokud se spáruje dítě s komplikovanou minulostí s komplikovanými rodiči, kteří nebyli dobře připraveni a informováni. Rodiče nebyli schopni se dále rozvíjet a neplnili specifické potřeby, které dítě mělo. Někteří rodiče nejsou schopni upřednostnit potřeby dítěte před svými. Někdy může pěstounská péče selhat u lidí, kteří zažili v dětství přísnou výchovu. Nemají dostatečně vyvinutou empatii. Nejsou schopni zajistit dětem dostatečnou blízkost a otevřenost, kterou takové děti potřebují nejvíce. Blízkost se však pro některé stává i ohrožující. Proto je důležité s rodiči pracovat i na jejich vlastních traumatech a nevyřešených problémech. Dle Sárky může nastat konflikt i mezi příchozím

dítětem a dětmi biologickými či dětmi, které v rodině již byly přítomné. Dříve přijaté děti nejsou schopny přijmout nové dítě a pěstounská péče se někdy z tohoto důvodu také přerušuje.

Lenka zmiňuje situaci, kdy v prvotní fázi zvykání rodiče neměli čas pro sebe a pro dítě a nerozuměli situacím, které se děly. Situace jim nebyly vysvětleny a nebyla zde potřebná pomoc. Takové situace však nastávaly hojně především před vznikem doprovázejících organizací nebo u institutu osvojení. Martina předkládá čtyři příklady, kdy péče selhala.

Martina: „První příklad, kdy si pěstounská rodina vzala do péče dvě šikovné sestry mladšího školního věku. Doma vychovávali o rok starší dceru, ke které měli hyperprotektivní vztah. Dcera měla potíže se vztahy s vrstevníky. Po příchodu sester do rodiny měli pěstouni pocit ohrožení jejich biologické dcery (sestry držely spolu občas proti ní), po roce byly sestry vráceny do DD.

Druhý příklad, pěstounská rodina s již staršími dětmi si vzala do péče pětiletého chlapce jiného etnika. Zpočátku se vztahy vyvíjely uspokojivě, avšak později rodina vyžadovala po chlapci, aby se on přizpůsobil jejich pravidlům v rodině tak, jak je nastavili svým starším dětem. Když se to nedařilo, tlak se stupňoval, mezi dítětem a pěstouny docházelo k bojům, kde bylo důležité, kdo zvítězí. Po půl roce a po kolapsu pěstounky se chlapec vrátil do DD.

Třetí případ, rozvedená starší pěstounka toužila po dítěti a pěstounskou péči viděla jako jedinou možnost, jak si tuto touhu splnit. Po absolvování kurzu se však sblížila s mužem a během seznamování s dítětem se s tímto přítelem sestěhovala do společné domácnosti. Její přítel neprošel kurzem a čtyřleté děvčátko, se kterým se budoucí pěstounka začala seznamovat, srovnával se svými stejně starými dětmi, které měl po rozvodu v občasně péči. Pokládal za spravedlivé, když budou všechny děti respektovat stejná pravidla. Pěstounka i její partner zjistili, že děvčátko se jejich stylu života nedokáže přizpůsobit pro své, jednak obtíže v adaptaci, a jednak pro svou slabší, i když ještě průměrnou, rozumovou úroveň. Zájemkyně o pěstounskou péči přerušila kontakt s dítětem po týdnu společně stráveném, začíná uvažovat o vlastním dítěti.

Čtvrtý případ, zájemci o pěstounskou péči byli romského původu. Byl k nim napárován pětiletý chlapec romského původu. Kontakt s dítětem zájemci o pěstounskou péči ukončili již asi po třech setkáních – vadilo jim, že chlapec šilhá a mohl by vypadat jako postižený.“

6.3. Charakteristika rodičů a dětí

Jak bylo zmíněno v kapitole výše, představy pěstounských rodičů se mohou občas lišit od reality. Všichni dotazovaní se shodují, že rodiče mají určité představy o jejich novém, dokonalém dítěti a často nechtějí tuto představu opustit. Jak zmiňuje Petra, rodiny, které pěstounskou péči přeruší a vrátí dítě zpátky do ústavní či jiné náhradní péče, mají společné znaky. Především vysoká očekávání od dítěte, např. školní úspěchy. Jsou netrpěliví a nedokážou věnovat dítěti tolik času a péče, jakou by si zasloužilo. Rodiče očekávají, že sžívání s dítětem bude chvíli trvat. Bohužel si myslí, že je to otázka řádu dnů či měsíců, což je relativně krátké období. V některých případech ale může situace trvat rok a déle a v tuto chvíli pěstouni narážejí na nečekanou překážku.

Kateřina podotýká, že rodiče mají často představu, že dítě předělají k obrazu svému: *„V případech, které jsem mohla v praxi vidět, si často pěstouni mysleli, že dítě předělají (opraví) mávnutím kouzelného proutku. Nechtěli dělat změny u sebe, ale pouze u dítěte. Líbilo by se mi, kdyby každý člověk, který přijme dítě do PP musel první rok cca 1x za měsíc, docházet k psychologovi, i s dítětem, popřípadě dalšími členy domácnosti.“* Pěstouni mají vidinu toho, jak zraněné dítě jednoduše vyléčí a vychovají ho stejně jednoduše jako dítě, které si neprošlo žádným traumatem. Nevidí důvod udělat změnu u sebe, pouze u dítěte. Pokud se nadnesené představy pěstounů začnou rozplývat, začínají hledat pomoc odborníků. Myslí si, že odborník (psycholog, sociální pracovník apod.) ho „opraví“.

Dle Sáry spojují rodiče, kteří pěstounskou péči přeruší, společné vlastnosti. Většinou jsou to rodiče výkonově orientovaní, na tom se s Petrou shoduje. Jsou to lidé, kteří mají sníženou míru empatie. Bývají to lidé se zažitým životním standardem, do kterého jim najednou dítě nezapadá. Nechtějí kvůli dítěti opustit své zvyky a rituály, které několik let budovali.

Martina se shoduje s Petrou a Sárou, že problémem rodičů je jednostranná snaha přizpůsobit dítě rodinnému systému (velmi direktivní přístup).

Děti vrácené z pěstounské péče mají společné znaky stejně tak jako rodiče, kteří péči přeruší. Kateřina zmiňuje citovou deprivaci, narušenou vztahovou vazbu: *„Narušení základní důvěry ve svět, bezpečí a jistoty. Jejich narušená vztahová vazba dostane další zásah a pro dítě má toto důsledky na celý život. Například množení sociálně patologických jevů. Časté střídání partnerů, závislosti, nezaměstnanost, brzké těhotenství neschopnost postarat se o dítě – často také končí v DD, psychické problémy, často poruchy osobnosti, poruchy chování atd.“* Tyto děti vyžadují výhradní pozornost pěstounů. Jsou to děti z prožitými traumaty, která mohou být různého rozsahu. Mohou ničit věci, sabotovat různé situace, nechovají se hezky k biologickým dětem pěstounů. Lenka souhlasí se souvislostí mezi narušenou poruchou vztahové vazby a následným problémem s navazováním důvěry ke svým náhradním rodičům. Po přeručení péče jsou děti zklamané, mnohem více obezřetné, nejisté. Navazování nových vztahů se dále komplikuje, podotýká Petra. Všechny tyto děti však vždy touží po lásce, péči a místě, kam budou patřit.

6.4. Důsledky

Dítě, které je odmítnuto pěstounskou rodinou se vrací zpět do ústavní péče či jiné náhradní péče. Jakým způsobem se dítě vyrovnává s takovou situací? Petra uvádí, že s dětmi po návratu více pracuje klinický psycholog. Osoby, které jsou s dítětem v přímé péči jsou dětem oporou. Reakce dítěte na situaci však může být zcela individuální. Klinický psycholog by měl na základě práce s dítětem instruovat další osoby a odborníky, které jsou s dítětem v přímé péči. Mělo by být samozřejmostí, že všechny vrácené děti by měly podstoupit terapii, doporučuje Hana: *„Myslím, že systém nepracuje s těmi dětmi. Jedná se spíše o jednotlivé případy než systémovou práci.... Všechny děti by měly podstoupit terapii, mělo by se s nimi pracovat na vyrovnání se se ztrátou. Měl by jim někdo celou situaci vysvětlit. Neříkám, že k tomu nedochází, říkám, že můžou být děti, které neví, proč odchází z rodiny a na žádnou terapii nedochází.“* Pokud se dítě nechá napospas celé situaci, může být zmatené, uzavřené a celou situaci bude vyčítat samo sobě. Důsledky mohou být různé, ale dítěti byla státem garantována náhradní rodina, která se ho zřekla stejně jako jeho biologická rodina. Celá situace by měla být řádně vysvětlena a ujasněna.

Narušená vztahová vazba, kterou dítě má, dostává další ránu, která v dítěti může zanechat následky na celý život, jak uvádí Kateřina a Lenka. Dítěti se narušuje základní důvěra ve svět, pocit bezpečí a jistoty. Do budoucna to znamená množení patologických jevů jako je například časté střídání partnerů, závislosti, nezaměstnanost, brzké těhotenství a následná neschopnost se o dítě postarat. V rámci sociálních skupin se dítě může cítit odstrčené. Kateřina: *„Je agresivnější nebo naopak apatické, skupina se mu směje, že je ten/ta vrácený/vrácená. Dítě si dává za vinu, že ho vrátili.“*

Martina pozoruje u dětí snížené sebevědomí, snížení pocitu vlastní ceny, poruchy jídla i spánku či enurézu. Pracuje s dětmi před odchodem do pěstounské péče a pracovala i s dětmi, které se z neúspěšné pěstounské péče vrátily. Odmítnuté děti ještě v období navazování vztahů, přichází do dětského domova s pocitem, že se vrací domů (známé prostředí). *„Reakce dětí jsou individuální. Jedno dítě vzpomínalo na zájemce ještě rok se smutkem, druhé se odmítá dále seznamovat s jinými dospělými.“*

Podobně jako výše dotazované Sára souhlasí s projevy snížené důvěry a zhoršením vztahových vazeb. U dítěte se pak projevuje rychlejší fixace nebo naopak trvá delší dobu, než si k rodičům vytvoří pouto. Psychologové často volí cestu, kdy se o minulosti radši hovořit nebude. Hana, Lenka i Sára uvádí, že se systém nezaměřuje cíleně na děti vrácené z pěstounské péče. Jedná se spíše o jednotlivé případy, kdy se s dítětem více pracuje. S dítětem se ale musí pracovat citlivě. Pokud je dítě dobře informované a odborný tým dobře pracuje a spolupracuje mezi sebou, může dítě dobře prospívat. Důležité je také minimalizovat nutné přesuny.

6.5. Preventivní opatření a doporučení

Téměř všichni dotazovaní se shodnou, že je potřeba zlepšit výběr a proškolení budoucích pěstounů a uvedení pěstounů do reality. Změna systému, kdy by byl zaveden institut terapeutického pěstouna. Ten by pak nebyl pouze rodičem, ale zároveň zkušeným terapeutem, který by dítě provázel a byl vhodným partnerem pro řešení jeho konfliktů. Ideální by bylo vzdělání pěstounů v oblasti pedagogiky či speciální pedagogiky. Martina doporučuje pečlivé zhodnocení materiálů, které mají k dispozici organizace vybírající budoucí pěstouny. *„Díky pečlivému zhodnocení všech materiálů, by se pak mohl obsah kurzů přizpůsobit. Přizpůsobil by se tak, aby sami účastníci kurzů uměli ve spolupráci s posuzovateli posoudit, zda jsou na sebe schopni vzít nárok vzájemného přizpůsobování s*

dítětem.“ Organizace by měly mít zpětnou vazbu. Zpětné vazby by se nejlépe dosáhlo, pokud by posuzující organizace byla zároveň i doprovázející organizací po převzetí dítěte pěstouny a mohla by ovlivnit párování. Organizace by se měla více opírat o odborníky, jako jsou psychologové a speciální pedagogové.

Lenka je přesvědčena, že výběr pěstounů by měl zahrnovat i zkoumání situací zázemí budoucích pěstounů. *„Jsem přesvědčena (jako lektor příprav), že přípravy musí být dlouhodobé a sebezkušenostní, nesmí v nich chybět detailní zkoumání situace náhradních rodičů, jejich rodinného zázemí, vztahů, partnerských a rodinných vztahů, jejich sociální sítě. Přesto nelze nikoho připravit zcela a na vše.*“ Dalším důležitým bodem by bylo doprovázení již při seznamování s dítětem. Zlepšení informovanosti při přípravě pěstounů: *„Jak zlepšit informovanost pěstounů? Především v přípravách, kdy se budoucí náhradní rodiče ještě mohou svobodně rozhodnout a také setkáváním se s již stávajícími zkušenými a dobrými náhradními rodiči.*“ Setkávání s již zkušenými a kvalitními náhradními rodiči by mohlo být velkou výhodou, která by pěstounům zaručila předávání osobních zkušeností.

Petra navrhuje školení a přípravu pěstounů na konkrétní situace, které by trénovali na společných setkáních, sledování jejich reakcí a pečlivé vyhodnocování by mohlo pomoci v situacích, které později nastanou v reálu. Hned zpočátku příprava na realitu, která nemusí být taková, jak si ji pěstouni představují. *„Již na začátku proškolení nových pěstounů uvést pěstouny do možné reality. Připravit je na situace, kdy to opravdu nemusí být lehké a bude zapotřebí velkého úsilí a času, které dítěti budou muset věnovat.*“ Jak zmiňuje Martina, bylo by zapotřebí proškolení či semináře, kde by byla příležitost pro samotné pěstouny dojít sebezpoznání, poznání svých předností, limitů a jejich porovnání s nároky dítěte. Pěstoun by měl být odolný vůči frustraci. Upravení obsahu kurzu tak, aby účastníci uměli ve spolupráci s posuzovatelem posoudit, zda jsou schopni na sebe vzít zodpovědnost vzájemného přizpůsobování spolu s dítětem.

Dle Kateřiny by se pěstoun již v době po proškolení, než dostane dítě, napojil na doprovázející organizaci a s tou pracoval sám na svých nedostatcích, na svých největších obtížích. Získal by důvěru a později by se rychleji svěřoval s problémy, které by nastaly již s dítětem.

Doporučení pro doprovázející organizace se u dotazovaných liší. Dle Petry by doprovázení mohlo být ve větším měřítku, stejně jako podle Martiny, která doporučuje větší odbornost práce organizací s dětmi, které do pěstounských rodin přichází. Naopak Kateřina momentální doprovázení organizací bere jako dostatečné. *„Myslím, že doprovázejí je dostatečné, když rodina potřebuje, je s nimi pracovník častěji než 1x za 2 měsíce“*

Důležitým krokem vpřed by byla velká osvěta, říká Sára. *„Velká osvěta, lidé musí chápat, co to je, když dítě má trauma“* Společnost se často na pěstouny dívá jako na rodiče se zlobivými dětmi. Pěstouni pak mohou ztrácet sebevědomí ve své práci s dětmi, stydí se s nimi chodit na veřejnost, straní se společenských událostí. Pokud by společnost byla více informována o tom, čím si děti dostávající se do pěstounské péče prochází, i pohled na pěstounské rodiny by se mohl zcela změnit. Děti, které si prožily traumata, potřebují lásku, povzbuzení, bezprostřední přijetí a naprosté odevzdání svých pěstounských rodičů. Pokud jsou budoucí rodiče toto vše ochotni podstoupit, podpora okolí je markantní.

Důležitá se jeví systematická podpora při a po napárování s dítětem. Na seminářích a školeních rodiče slibují velké změny, ale ne vždy jsou schopni je realizovat. V tuto chvíli by měla nastoupit doprovázející osoba, která se situaci s rodiči bude snažit vyřešit a podpořit je v jejich dalším konání. V ideálním případě by měl být zprostředkovatelem někdo, kdo zná dítě i budoucí rodiče osobně. Dalším důležitým bodem je, aby pěstoun měl od období rozhodování pro sebe vyhrazenou vlastní doprovázející osobu. Martina navrhuje častější setkávání pěstounů a dítěte v seznamovacím procesu: *“Určitě by, zvláště zpočátku, mělo být setkávání intenzivnější (1x týdně), aby se vztahové vzorce tvořily co nejpříznivěji pro obě strany a v případě nepříznivého trendu nastoupila rodinná terapie. V případě nepříznivé perspektivy, co nejčasnější přerušení kontaktu mezi dítětem a pěstounem.“*

V momentální situaci má jeden pracovník na starosti několik rodin, které nedokáže v případě potřeby navštěvovat a podporovat tak často, jak by bylo zapotřebí. Ke zlepšení situace by jistě pomohlo lepší financování. Sára: *„Větší finance znamenají méně rodin na pracovníka a tím pádem lepší péči.“*

7. Shrnutí výsledků a diskuze

Z výzkumu jasně vyplývá, že neúspěšná pěstounská péče je aktuálním tématem, kterým se zabývají jak pracovníci v dětských domovech, či jiné ústavní péči, tak doprovázející organizace a organizace pomáhající rodinám obecně. Do 1.ledna 2013 nebyla zákonem dána pěstounským rodinám potřebná podpora. Rodiny si v těžkých situacích nevěděly rady a pěstounskou péči přerušovaly. Změna proběhla díky novele zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, která zavedla pro pěstounské rodiny nárok na podporu v podobě doprovázejících organizací. Vznik organizací měl zabránit selhávání pěstounské péče. Ne vždy je však setrvání dítěte v rodině správným krokem. Mnohé případy neúspěšné péče se vyskytují i nyní. Díky doprovázejícím organizacím ale máme momentálně mnohem větší náhled na problematiku přerušené pěstounské péče, více dat a více precedentů, ze kterých lze čerpat. Doprovázející organizace se snaží tento problém co nejvíce minimalizovat a pokud k přerušení péče dojde, celý přechod a situaci dítěti i rodině ulehčit.

Na začátku výzkumu byly položeny výzkumné otázky. Jaké jsou nejčastější příčiny neúspěšné pěstounské péče? Jaké jsou důsledky neúspěchu pěstounské péče pro dítě? Můžeme mezi rodiči a dětmi z neúspěšné pěstounské péče najít společné znaky? Nejčastější příčiny neúspěšné pěstounské péče jsou odlišné představy budoucích pěstounů a následná realita, nesprávné spárování rodiče s dítětem (nevhodné spojení osobností), malá podpora státu a nedostatečná příprava pěstounů. Důsledky neúspěšné pěstounské péče se odvíjejí od toho, jakým způsobem se s dítětem po přerušení bude pracovat. Pokud se dítě nechá celé situaci napospas, následky mohou být celoživotní. Zhoršená schopnost navazování vztahů, snížené sebevědomí, narušení jistoty, množení sociálně patologických jevů. Pokud se situace s dítětem uchopí lépe, je okamžitě nasazena terapie, dítěti je vše vysvětleno, může se zamezit těmto negativním důsledkům. Dítě může dále dobře prospívat. Co se týče charakteristik rodičů, které pěstounskou péči přeruší, jedná se většinou o rodiče, kteří nejsou připraveni na tak velkou změnu ve svém životě. Nechtějí měnit celý svůj život od základů kvůli dítěti nebo se nedokážou správně empaticky navázat na dítě. Děti, které se v takové situaci ocitnou, mají narušenou vztahovou vazbu. Vyžadují výhradní pozornost pěstounů. Jsou to děti z prožitými traumaty, která mohou být různého rozsahu. Mohou ničit věci, sabotovat různé situace

nebo se nechovají hezky k biologickým dětem pěstounů. Je potřeba jim věnovat hodně úsilí, lásky a péče, bohužel někteří rodiče nejsou schopni tyto důležité aspekty/podněty dítěti poskytnout.

Dle výsledků za přerušení pěstounské péče zodpovídá mnoho faktorů. Správná příprava a proškolení budoucích pěstounů je prvním předpokladem pro úspěšnou pěstounskou péči. Je proto velice důležité, aby semináře a kurzy byly kvalitní a připravené účastníkům na míru. Přesto jsou přípravy zpravidla převážně teoretického rázu a nemusí na 100 % účastníky připravit na realitu, která je čeká. I velice odhodlaní pěstouni mohou pěstounskou péči přerušit, a to z různých důvodů. Dalším důležitým faktorem je správné napárování dítěte s rodičem. Každý člověk je jiný, jiná osobnost, má jiné zážitky a ovlivňují ho různá životní traumata. To stejné platí u dětí, především u dětí, které se dostávají do pěstounské péče. Je důležité sladit osobnosti obou zúčastněných stran. Pokud se podaří oba prvotně důležité aspekty sladit, je to první krok k úspěchu. Představy se však mohou rozplynout při společném soužití a zde je důležitá neustálá podpora odborníka, který je rodině přímo přidělen. Pokud se představy odlišují od reality, je důležité, aby rodiče nepožadovali změnu pouze od dítěte, ale pokusili se změnu udělat i u sebe. Rodič je dospělý jedinec, který má dítě ochraňovat a pomáhat mu v těžkých chvílích. Někteří pěstouni bohužel situaci v tuto chvíli vzdávají, protože potřebné změny v životě by byly příliš převratné a oni nechtějí upustit od svého životního standardu a stereotypu, který si za léta vytvořili.

V této chvíli bohužel není mnoho výzkumů na téma neúspěšné pěstounské péče. Je důležité toto téma více rozšířit do společnosti, jedině tak se bude moci docílit změn, které mohou zabránit nebo spíš omezit případy neúspěšné pěstounské péče. Některé organizace již teď usilují o preventivní opatření. Ministerstvo práce a sociálních věcí společně s Právo na dětství podniká revizní setkání rodičů s odborníky a poskytuje z nich zprávy. Na revizních setkáních se reflektují příběhy nevydařené pěstounské péče, konzultují se jednotlivé případy rodin s odborníky. Odborníci získávají zpětné vazby. Zjišťují, z jakého důvodu došlo k přerušení a jakým způsobem je možné tomu v budoucnu zabránit.

Momentálně je dokončována Výzkumná zpráva o předčasně ukončené pěstounské péči, kterou vypracovala organizace Lumos. Zpráva vychází z názorů pracovníku OSPOD. Z porovnání výzkumné zprávy a této práce lze zjistit, že výsledky se téměř shodují. Jako

hlavní důvody ukončení péče je zmíněn nefungující vztah pěstouna s dítětem. Nefungující vztah zapříčinilo nevhodné napárování či nedostatečná odborná příprava pěstouna. Dalším problémem jsou nereálná očekávání pěstounů vzhledem k dítěti. Problémy se vyskytují častěji v rodinách, kde je více dětí v náhradní rodinné péči. Doprovázející organizace poskytují pěstounům vhodnou podporu. Ne všichni pěstouni však prochází kurzy (příbuzenská pěstounská péče), také nastávají situace, že o kurzy pěstouni nemají zájem. K selhávání také dochází, pokud byla náročná spolupráce s biologickou rodinou. Co se týče četnosti přerušování pěstounské péče, vyskytuje se zhruba kolem 10 %. Což není vysoké procento, pokud se ovšem nahlédne na počet jednotlivých případů, je to stále vysoké číslo. Zpráva navrhuje, že zlepšení stávající situace by zajistila kvalitnější přípravu pěstounů a jejich odborné posuzování. Vhodnější párování budoucích pěstounů a dětí. Zpráva také poukazuje na to, že nejčastěji se děti vrací z neúspěšné pěstounské péče do dětských domovů (We are lumos, online, cit. 2020-04-24)

Názory a zkušenosti odborníků z této práce se shodují s výsledky Výzkumné zprávy o předčasně ukončené pěstounské péči.

8. Doporučení pro praxi

Ke zlepšení pěstounské péče a minimalizaci neúspěchů je potřeba několik změn. Jako první změnou by mělo být zkvalitnění proškolení a výběr budoucích pěstounů. Člověk, který se chce stát pěstounem, by nejdříve měl projít sebezpůsobovacím kurzem. Díky sebezpůsobovacímu kurzu si každý člověk může ujasnit své priority, své potřeby a očekávání. V nejlepším případě by pěstounům mělo být umožněno vzdělání v pedagogickém či speciálně pedagogickém oboru. Jednalo by se o zavedení tzv. terapeutického pěstouna, který by nebyl pouze náhradním rodičem, ale zároveň terapeutem, který dítěti dokáže poskytnout primární pomoc. Přípravy pro budoucí pěstouny by měly být zároveň dlouhodobé, sebezkušenostní a postavené každé skupině na míru. Aby zájemci měli lepší představu o všech aspektech pěstounské péče, bylo by dobré více zapojovat do kurzů stávající kvalitní pěstouny, kteří by jim předávali vlastní zkušenosti. V rámci kurzů by měli mít budoucí pěstouni možnost řešit cvičně rizikové situace, které mohou v průběhu pěstounské péče vzniknout. Přítomní odborníci by sledovali jejich reakci a mohli je vyhodnocovat. V budoucnu by taková cvičení mohla pomoci s předvídáním rizikových situací a ulehčit jejich následné řešení.

Po proškolení by každý pěstoun měl navázat kontakt s doprovázející organizací a pracovat s ní přímo na svých obavách a nejistotách. Vytvořila by se oboustranná důvěra, která by dále napomáhala rychlejšímu řešení problémů.

Dalším důležitým bodem je napárování rodin a dětí. Za ideálních podmínek by posuzovací organizace byla zároveň doprovázející organizací, která by mohla ovlivnit napárování. Dosáhlo by se tak zároveň dobré zpětné vazby. Doprovázející organizace by měla více odborně pracovat s dětmi a být s nimi v osobním kontaktu. Pokud by organizace osobně znala rodiny i děti, mohla by lépe posuzovat jejich podobnosti a vhodněji je párovat.

Pokud se situace stane neudržitelnou a k přerušení pěstounské péče dojde, je velmi podstatný přístup všech zúčastněných. Je důležité dítěti vše vysvětlit. Podat mu co nejjednodušší a vzhledem k jeho věku nejadekvátnější vysvětlení. V jaké situaci se nachází a co se bude dít dál. Jestliže se s dítětem nebude tímto stylem pracovat, bude ztracené a stáhne se do sebe. Vztáhne vinu na sebe, více se uzavře, další seznamování může začít odmítat. Celková psychika se zhorší a v krajních případech se mohou objevit

i zdravotní problémy jako poruchy spánku, jídla nebo enuréza. Těmto negativním dopadům lze při správné spolupráci všech zúčastněných předejít. V dětských domovech, kam se děti nejčastěji vrací, by se měla zavést systematická a pravidelná psychologická pomoc pro děti, které z pěstounské péče vrátily.

Celá práce se zabývá neúspěšnou pěstounskou péčí a snaží se najít správná řešení, která by mohla momentální situaci zlepšit. Doporučení napsaná výše jsou souhrnem návrhů a nápadů samotných pracovníků, kteří jsou s těmito příběhy v přímém kontaktu. Bylo by dobré zmínit, že pěstounská péče má explicitně zákonně danou podporu a povinné kurzy, kterých se budoucí pěstouni musí zúčastnit. Na rozdíl od osvojitelů, kteří jsou chápáni více jako biologičtí rodiče, a nemají takovou podporu státu. Bohužel o problémech při osvojení se nehovoří tolik jako u pěstounské péče. Charakter je velice obdobný, osvojitelé se potýkají se stejnými problémy jako pěstouni, na rozdíl od nich ale nemají doprovázející organizace, které by byly určeny přímo jim. Problematika neúspěchu při osvojení se zdá být větším tabu. Osvojitelské rodiny nemají žádnou další následnou podporu, která by jim mohla pomáhat v náročných situacích. Osvojitelé se stydí za své problémy, bojí se s nimi vyjít na veřejnost. Některé doprovázející organizace proto poskytují podporu i osvojitelům, kteří o ni zažádají. Bylo by vhodné zajistit podporu nejen pro pěstounské rodiny, ale také pro osvojitele, kteří se mohou potýkat někdy s mnohem závažnějšími problémy. Všechna výše zmíněná doporučení se mohou tedy vztáhnout i na osvojitele.

Závěr

Bakalářská práce se zabývá problematikou neúspěšné pěstounské péče. Hlavním cílem bylo zjistit příčiny a důsledky, které takové přerušování zanechá. Aktuálnost a malá osvěta byly hlavní příčinou zpracování takového tématu.

Práce je složena ze dvou částí, teoretické a praktické. V teoretické části jsou popsány všechny typy náhradní rodinné péče, její zprostředkování, historie, finanční odměny pro pěstouny a dále přehled ústavních zařízení.

Praktická část se zabývala příčinami a důsledky neúspěšné pěstounské péče a jakým způsobem lze momentální situaci zlepšit. Odpovědi byly vyhledávány v rozhovorech s odborníky, kteří se s rodinami a dětmi při přerušované pěstounské péči setkávají. Na základě odpovědí bylo vytvořeno doporučení pro budoucí praxi a její celkové zlepšení.

V úvodu byly vyřčeny otázky, které v průběhu práce byly zodpovězeny. Jako příčiny neúspěšné péče lze považovat souhrn několika faktorů. Nedostatečná příprava pěstounů, rozdíl mezi představou a realitou, špatné napárování dítěte s rodičem. Nevhodné typy osobnosti u pěstounských rodičů, málo empatie. Zraněné dítě, se kterým je potřeba velká trpělivost a úsilí. Neschopnost rodičů změnit svůj život a stereotypy. Velká část zájemců se chce stát pěstouny, protože chtějí pomoci dítěti. Nemusí si ale uvědomovat, že dostat dítě do péče je pouze začátek a je potřeba velkého úsilí, lásky a trpělivosti, aby se rodina naladila na stejnou vlnu a mohla dobře fungovat. Bohužel v této chvíli to rodiče mohou vzdát.

Aby negativní důsledky byly co nejmenší, je důležité správně pracovat s dítětem i rodiči. Poskytnout jim potřebnou podporu, vysvětlit situaci, nikoho neobviňovat a snažit se najít společně to nejlepší řešení. Velmi podstatná je kolektivní spolupráce všech zúčastněných.

Pro výzkum byly důležité názory odborníků, kteří se s problematikou neúspěšné péče setkávají. Vzhledem k rozdílným pracovním povinnostem se jejich názory mohly v některých případech lišit. V celkovém měřítku se všichni shodli, že pro budoucí praxi je rozhodující správný a důkladný výběr pěstounů, kvalitní proškolení a jejich doprovázení. Co se týče přerušované péče a následných důsledků, všichni navrhuji systematictější odbornou práci s dětmi, kteří si takovou nepříjemnou zkušeností musí projít. Neúspěchu by mohlo zabránit lepší financování, z toho vyplývající vyšší míra

zapojení pracovníků a odborníků (psychologové, psychiatři, neurologové atd.) zapojených do těchto aktivit a rychlejší soudní procesy.

Doprovázející organizace odvádí úctyhodnou práci a snaží se vybírat a školit pěstouny nejlepším možným způsobem. Pokud budou alespoň nějaká doporučení z této práce využita, procesy náhradní rodinné péče se budou dále jen zlepšovat. Jakým způsobem se promítnou do praxe, ukáže až čas.

Seznam použitých informačních zdrojů

Knihy:

MATĚJČEK, Zdeněk (1999). *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk, ed.(2002). *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-637-3.

MATĚJČEK, Zdeněk (1994). *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-852-8283-6.

PAZLAROVÁ, Hana, ed.(2016). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1020-7.

PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ (1996). *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-718-4311-3.

STACEY, Judith a Timothy J. BIBLARZ (2001). *(How) Does the Sexual Orientation of Parents Matter? American Sociological Review* [online]. s. 159-183 [cit. 2020-02-23].

VANČÁKOVÁ, Martina (2008). *Romské dítě v náhradní rodině*. Praha: Rozum a cit.

SLOMEK, Zdeněk (2010). *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-84-6.

Internetové zdroje:

Databáze ústavní výchovy. *MŠMT-Databáze ústavní výchovy* [online]. [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://dbuv.msmt.cz/>

Dobrá rodina, *Dobrá rodina* [online]. [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: <https://www.dobrarodina.cz/>

Dobroděj. *Děti patří domů* [online]. [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <https://www.detipatridomu.cz/dobrodej/#hp>

Growing up in foster care: providing a secure base through adolescence [online]. Child and Family Social Work. Blackwell publishing, 2009, s. 255-266 [cit. 2020-02-09].

Dostupné z: <https://smad6740.files.wordpress.com/2015/01/growing-up-in-foster-care-providing-a-secure-base-through-adolescence.pdf>

Jsme fér. *Jsme fér* [online]. [cit. 2020-02-04] Dostupné z: <https://www.jsmefer.cz/>

MPSV. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/-/odmena-pestouna>

Náhradní rodina [online]. Praha [cit. 2020-02-05]. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/>

O nás. *Dětské centrum Kladno* [online]. [cit. 2020-04-15]. Dostupné z: <http://www.dckl.cz/index.php/home>

O nás. *Dětský domov Charlotty Masarykové* [online]. [cit. 2020-04-15]. Dostupné z: https://www.ddzbraslav.cz/?page_id=46

O nás. *Šafrán dětem* [online]. [cit. 2020-04-26]. Dostupné z: <https://www.safrandetem.cz/o-safranu/>

Příspěvky. *Příspěvky v roce 2020* [online]. [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: <https://www.prispevky.cz/rodice-tehotenstvi/davky-pestounske-pece>

Romské děti v ústavní péči v České republice [online]. Evropské centrum pro práva Romů, červen 2011. Maďarsko: Fo-Szer Bt, 2011 [cit. 2020-02-07]. ISBN 978-963-87747-6-7. Dostupné z: http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/dozivotni-trest-romske-deti-v-ustavni-peci-v-ceske-republice-20-june-2011.pdf

Statistika MPSV za rok 2016 – SOOD. *SOOD – Sdružení na ochranu ohrožených dětí* [online]. [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: <https://www.sood.cz/nevesela-statistika-mpsv/>

Středisko ROSA, z.s.. *Středisko ROSA, z.s.* [online]. Dostupné z: <https://www.strediskorosa.cz/>

Osvojení a zahraničí – Adopce.com. *Adopce.com – projekt náhradní rodinné péče* [online]. Copyright © 2020 [cit. 2020-02-05]. Dostupné z: <https://www.adopce.com/adopce-osvojeni/osvojeni-a-zahranici/>

438/2006 Sb. Vyhláška, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních. *Zákony pro lidi.cz*, 2020 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-438>

505/2006 Sb. Vyhláška, kterou se provádí zákon o sociálních službách. *Zákony pro lidi.cz*, 2020 [cit. 2020-02-09]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505>

Výzkumná zpráva. *We are Lumos* [online]. [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: <https://www.wearelumos.org/czechrepublic/>

Základní pojmy – Adopce.com. *Adopce.com – projekt náhradní rodinné péče* [online]. Copyright © 2020 [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: <https://www.adopce.com/adopce-osvojeni/zakladni-pojmy/>

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Praha: *Zákony pro lidi.cz*, 2020 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Praha: *Zákony pro lidi.cz*, 2020 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Praha: *Zákony pro lidi.cz*, 2020 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>

Zákon č. 134/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. Praha: *Zákony pro lidi.cz*, 2020 [cit. 2020-02-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-134>

Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv. *Veřejný ochránce práv* [online]., s. 9-10 [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Ustavni_vyhoda/2019_0110_Zprava_DET_zarizeni_pro_deti_A4_CS_04_web.pdf

Příloha č.1

Otázky k rozhovoru:

- 1) Setkáváte se s problematikou neúspěšné pěstounské péče či osvojení? Jak často?
 - Pozorujete zvyšující se tendenci v posledních letech?
 - Z jakých důvodů se tato situace děje?
 - Dělal se tento fenomén i dříve?
 - Můžeme u pěstounské péče i osvojení považovat charakter situace za obdobný/stejný? Nebo jsou zde rozdíly?
- 2) S čím do toho rodiče šli a proč to selhalo?
 - Jaké služby chyběly? Co by mohlo pomoci?
 - Osobnostní rysy člověka a napárování s dítětem (sladění osobností pěstounů a dítěte), jakým způsobem to probíhá?
 - Byl charakter dítěte ten důvod proč to nezapadlo (rozpor osobností dítěte a rodiče)? Nebo nedostatečná podpora?
 - Lze nějakým způsobem charakterizovat rodiny, které děti vracejí? Jsou zde nějaké společné znaky?
 - Setkali jste se s rasovými či náboženskými podtexty u této problematiky?
- 3) Mají „vrácené“ děti nějaké společné rysy (následné změny v chování, emocionální propad apod.)?
- 4) Po jaké době se nejčastěji rodiče rozhodují o přerušení pěstounské péče? Jak staré jsou děti?
- 5) Můžete popsat důsledky, které to zanechá na dětech?
 - Pracovali jste s nimi přímo? V jakém období – před nebo po?
 - Jakým způsobem se pak dítě lišilo v sociální skupině (psychické a sociální důsledky)?
 - Jakým způsobem se poté pracuje s těmito dětmi? (vysvětlení a ujasnění situace, předcházení další deprivaci, vytváření nové důvěry a sebedůvěry)
- 6) Jakým způsobem by se dalo této situaci zamezit?
 - Lze zavést preventivní opatření? Jaká?
 - Pečlivější výběr/proškolování pěstounů?
 - Větší doprovázení pěstounských rodin i po přidělení dítěte do péče?
 - Jak zlepšit informovanost pěstounů?
- 7) Podniká již vaše organizace nějaká preventivní opatření a jaká?
- 8) Z jakých/do jakých zařízení/náhradní péče se děti vrací nejčastěji? Lze to říci?

Příloha č.2

Vzorový přepis rozhovoru

1) Setkáváte se s problematikou neúspěšné pěstounské péče či osvojení? Jak často?

Ano setkávám, několikrát do roka.

Pozorujete zvyšující se tendenci v posledních letech?

Nemám srovnání, ale od kolegů vím, že ano.

Z jakých důvodů se tato situace děje?

Mám hypotézu, že tím, jak se zvyšuje počet nových vybraných uchazečů o dlouhodobou pěstounskou péči, stoupá náročnost těchto budoucích pěstounů na děti. Nejsem si jista, zda kritéria při výběru jsou ta podstatná. Myslím, že vysokoškoláci jsou do jisté míry riziková a že dítě, které má různé handicap by se možná lépe cítilo v rodině pěstounů se základním vzděláním, a nejen to, lépe by se zde také připravilo na samostatný život. Jak se tyto případní zájemci budou ochotni vzdělávat v kurzech, to je otázka.

Děl se tento fenomén i dříve?

Asi občas ano, nemám zkušenost.

Můžeme u pěstounské péče i osvojení považovat charakter situace za obdobný/stejný? Nebo jsou zde rozdíly?

Do osvojení se dostávají děti mladší, s menším rizikem výraznějších zdravotních i mentálních postižení a na druhé straně osvojitelé jsou spíše více nastaveni na to, přijmout děti za "vlastní". Do pěstounské péče se dostávají děti většinou již s nějakým handicapem (hyperaktivita, porucha pozornosti, slabší vývojová úroveň, aj). Na to by budoucí pěstouni měli být kurzem připraveni, ale teorie v kurzu je asi jiná než osobní soužití s takovým dítětem. V motivaci budoucích pěstounů může bohužel hrát roli také finanční ohodnocení jejich práce.

2) S čím do toho rodiče šli a proč to selhalo?

Budu uvažovat o posledních čtyřech případech:

První pěstounská rodina si vzala do péče dvě šikovné sestry mladšího školního věku, doma vychovávali o rok starší dceru, ke které měli hyperprotektivní vztah. Dcera měla potíže se vztahy s vrstevníky. Po příchodu sester do rodiny měli pěstouni pocit ohrožení jejich biologické dcery (sestry držely spolu občas proti ní), po roce byly sestry vráceny DD.

Druhá pěstounská rodina s již staršími dětmi si vzala do péče pětiletého chlapce jiného etnika. Zpočátku se vztahy vyvíjely uspokojivě, avšak později rodina vyžadovala po chlapci, aby se on přizpůsobil jejich pravidlům v rodině tak, jak je nastavili svým starším dětem. Když se to nedařilo, tlak se stupňoval, mezi dítětem a pěstouny docházelo k bojům, kde bylo důležité, kdo zvítězí. Po půl roce a po kolapsu pěstounky se chlapec vrátil do DD.

Třetí případ: Rozvedená starší pěstounka toužila po dítěti a pěstounskou péči viděla jako jedinou možnost, jak si tuto touhu splnit. Po absolvování kurzu se však sblížila s mužem a během seznamování se s dítětem se s tímto přítelem sestěhovala do společné domácnosti. Její přítel neprošel kurzem a čtyřleté děvčátko, se kterým se budoucí pěstounka začala seznamovat, srovnával se svými stejně starými dětmi, které měl po rozvodu v občasně péči, pokládal za spravedlivé, když budou všechny děti respektovat stejná pravidla. Pěstounka i její partner zjistili, že děvčátko se jejich stylu života nedokáže přizpůsobit pro své jednak obtíže v adaptaci a jednak pro svou slabší, i když ještě průměrnou rozumovou úroveň. Zájemkyně o pěstounskou péči přerušila kontakt s dítětem po týdnu společně stráveném, začíná uvažovat o vlastním dítěti.

Čtvrtí zájemci o pěstounskou péči byli romského původu, byl k nim napárován pětiletý chlapec romského původu. Kontakt s dítětem zájemci o pěstounskou péči ukončili již asi po třech setkáních – vadilo jim, že chlapec šilhá a mohl by vypadat jako postižený.

Jaké služby chyběly? Co by mohlo pomoci?

Všechny rodiny měly podporu neziskové organizace. Někde však podpora nastoupila později, někde až odradila pěstouny nastavením tak velkých nároků na pěstouny, na které nebyli připraveni (vzdání se zaměstnání na 2-3 roky u pěstounky a věnování se pouze dítěti, aby došlo k správnému attachmentu).

Pomoci by snad mohla odborná pomoc, např. formou rodinné terapie.

Osobnostní rysy člověka a napárování s dítětem (sladění osobností pěstounů a dítěte), jakým způsobem to probíhá?

Nevím, u nás probíhá dle mých informací na magistrátu bez účasti psychologa.

Byl charakter dítěte ten důvod proč to nezapadlo (rozpor osobností dítěte a rodiče)? Nebo nedostatečná podpora?

Ani jedno z dětí nemělo antisociální sklony, v sociální oblasti však některé byly značně nevyzrálé.

Lze nějakým způsobem charakterizovat rodiny, které děti vracejí? Jsou zde nějaké společné znaky?

Jednostranná snaha přizpůsobit přijaté dítě rodinnému systému, příliš direktivní výchovný přístup.

Setkali jste se s rasovými či náboženskými podtexty u této problematiky?

Ne v těchto případech. Zájemci o pěstounskou péči však většinou deklarují, že nepřijmou dítě romského původu, proto tyto děti zůstávají v DD.

3) Mají „vrácené“ děti nějaké společné rysy?

Všechny touží po svých biologických rodičích, které znali.

4) Po jaké době se nejčastěji rodiče rozhodují o přerušení pěstounské péče? Jak staré jsou děti?

Viz výše.

5) Můžete popsat důsledky, které to zanechá na dětech?

U dětí, které byly vráceny až po několika měsících, vidím snížené sebevědomí, snížení pocitu vlastní ceny, poruchy jídla i spánku, enurézu.

Děti, které byly "odmítnuty" ještě v období navazování vztahů, se vrátily do DD na jedné straně s ulehčením, že jsou "doma", ve známém prostředí. Jedno na zájemce více než rok se smutkem vzpomínalo, druhé odmítá seznamovat se s dalšími dospělými (specifické u něj je, že se již "seznamovalo" po třetí).

Pracovali jste s nimi přímo? V jakém období – před nebo po?

Ano, před odchodem do pěstounské péče i po návratu. Před odchodem jsem pomáhala při navazování vzájemných vztahů, po návratu jsem pomáhala "tetám" v DD, které o ně

pečují, porozumět novým projevům dětí a konzultovala jsem s nimi jejich reakce na změny chování dětí a specifický výchovný přístup.

Jakým způsobem se pak dítě lišilo v sociální skupině (psychické a sociální důsledky)?

Viz výše.

Jakým způsobem se poté pracuje s těmito dětmi? (vysvětlení a ujasnění situace, předcházení další deprivaci, vytváření nové důvěry a sebedůvěry)

Dětem ve věku 4-5 let se snažíme vytvořit atmosféru bezpodmínečného přijetí "tetami", aby se cítily co nejvíce v bezpečí, doma. Potřebují-li odpovědět na své otázky, citlivě tak činíme.

6) Jakým způsobem by se dalo této situaci zamezit?

Zamezit se asi nepodaří, spíše omezit počet případů.

Lze zavést preventivní opatření? Jaká?

Pečlivé zhodnocení všech materiálů, které mají k dispozici organizace vybírající budoucí pěstouny – měly by mít zpětnou vazbu. Podle toho by se pak mohl přizpůsobit obsah kurzů tak, aby sami účastníci kurzů uměli ve spolupráci s posuzovateli posoudit, zda jsou na sebe schopni vzít nárok vzájemného přizpůsobování s dítětem.

Zpětné vazby by se nejlépe dosáhlo, kdyby posuzující organizace byla i doprovázející organizací po převzetí dítěte pěstouny a kdyby mohla ovlivnit "párování ". Tato organizace by se měla opírat o odborníky – psychology, speciální pedagogy.

Pečlivější výběr/proškolení pěstounů?

Jiné proškolení, kde by byla příležitost k vlastnímu sebepoznání, poznání svých předností a limitů a jejich porovnání s "nároky" dítěte. Myslím, že v osobnosti pěstouna je velmi důležitá odolnost vůči frustraci.

Větší doprovázení pěstounských rodin i po přidělení dítěte do péče?

Určitě by, zvláště zpočátku, mělo být intenzivnější (setkávání 1x týdně), aby se vztahové vzorce tvořily co nejpříznivěji pro obě strany a v případě nepříznivého trendu nastoupila rodinná terapie, v případě nepříznivé perspektivy co nejčasnější přerušování kontaktu mezi dítětem a pěstounem.

Doprovázející organizace by měla také mnohem více odborně pracovat s dětmi, které přicházejí do pěstounských rodin, být s nimi v osobním kontaktu.

Jak zlepšit informovanost pěstounů?

V rámci kurzů zájemce o pěstounskou péči cvičeními nechat řešit rizikové situace, které mohou v průběhu pěstounské péče vzniknout, jejich reakce pečlivě sledovat a vyhodnocovat. Určitě by pomohla i pobytová setkání pěstounských rodin, kde by zkušení terapeuti pracovali s pěstouny i s dětmi.

7) Podniká již vaše organizace nějaká preventivní opatření a jaká?

Nabízíme pěstounům pomoc – konzultace psychologa, který děti individuálně zná, jen menšina jich však nabídky využije.

8) Z jakých/do jakých zařízení/náhradní péče se děti vrací nejčastěji? Lze to říci?

Mám zkušenost pouze s pěstouny dlouhodobými.